

**EL JURISTA IGNASI SANTPONÇ BARBA
(1795-1846)
I EL DRET CATALÀ**

DISCURS LLEGIT EL DIA 18 DE DESEMBRE DEL 2014
EN L'ACTE DE RECEPCIÓ PÚBLICA DE

Dr. TOMÀS DE MONTAGUT ESTRAGUÉS

a la

**REIAL ACADÈMIA DE BONES LLETRES
DE BARCELONA**

i contestació de l'acadèmic numerari

Dr. PERE MOLAS

EL JURISTA IGNASI SANTPONÇ BARBA (1795-1846)
I EL DRET CATALÀ

**EL JURISTA IGNASI SANTPONÇ BARBA
(1795-1846)
I EL DRET CATALÀ**

**DISCURS LLEGIT EL DIA 18 DE DESEMBRE DEL 2014
EN L'ACTE DE RECEPCIÓ PÚBLICA DE**

Dr. TOMÀS DE MONTAGUT ESTRAGUÉS

a la

**REIAL ACADÈMIA DE BONES LLETRES
DE BARCELONA**

i contestació de l'acadèmic numerari

Dr. PERE MOLAS

© Tomàs de Montagut Estragués

© del discurs de contestació: Pere Molas

© d'aquesta edició: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona

Bisbe Caçador, 3 - 08002 Barcelona

bones-lletres@sct.ictnet.es

Primera edició: desembre de 2014

Composició i impressió: Addenda

www.addenda.es

ISBN: 978-84-938885-6-5

DL: B-23308-2014

Excel·lentíssim president de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, senyores i senyors, amigues i amics.

Siguin els meus primers mots paraules de gratitud envers la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i els seus membres pel gran honor que m'han fet en elegir-me com un dels seus acadèmics i, en especial, els doctors Josep Maria Font Rius, Pere Molas, José Martínez Gálvez, José Enrique Ruiz Domènech i l'enyorat professor Manuel Mundó, que van avalar la meva candidatura. Moltes gràcies a tots per la confiança que m'heu atorgat.

Tanmateix, entenc que en la meva persona es volia fer un reconeixement de la rellevància dels estudis historicojurídics que alhora assegurés la seva continuïtat, atès que en aquesta casa han assolit un molt alt nivell de qualitat científica amb la figura del meu estimat mestre, el doctor Josep Maria Font i Rius, i amb la del meu predecessor en la medalla número XXIII, el recordat professor Jesús Lalinde Abadía.

Seguint la tradició d'aquests actes i per tal de glossar breument el significat de la contribució científica del professor Lalinde, m'he de remetre forçosament a l'article que li ha dedicat el doctor Pere Molas en el *Diccionari Biogràfic de l'Acadèmia* (Molas, 2012: 214), en el qual s'exposen les fites més rellevants de la seva formació, del seu itinerari universitari i de la seva producció en l'àmbit de la història del dret de Catalunya, de la Corona d'Aragó i de la humanitat. Aquí cal destacar que les seves aportacions en el camp de la història de les institucions politicoadministratives s'han convertit en obres de referència: *La institución virreinal en Cataluña*, *La Gobernación General de la Corona de Aragón*, *La jurisdicción real inferior en Cataluña*, etc. En aquesta matèria, el doctor Lalinde és una autoritat indiscutible i àmpliament reconeguda.

Altrament, ja fa molts anys vaig tenir l'oportunitat de col·laborar en les tasques docents i de recerca que dirigia el doctor Lalinde des

de la segona Càtedra d'Història del Dret Espanyol de la Universitat de Barcelona i recordo el seu entusiasme, la dedicació i l'esperit innovador i revisionista que professava diàriament per replantejar els mètodes i els continguts docents de la història del dret que s'havien d'ensenyar als futurs juristes.

En lloc de la tradicional visió estatalista de la història del dret com a història del procés de formació de la nació espanyola, la qual, tot i amb tot, ell dominava profundament i havia exposat en el seu conegut manual *Iniciación histórica al derecho español*, el professor Lalinde defensava un apropament sistemàtic al dret històric que, tot i partint dels fets històrics, comprometés el jurista-historiador en la construcció d'uns tipus o categories ideals, amb les quals conformar les figures jurídiques que havien de facilitar l'aprenentatge als estudiants que es formaven en les facultats de Dret. Una mostra d'aquesta visió més dogmàtica o conceptual foren el seu manual *Derecho histórico español*, l'opuscle posterior dedicat a *El derecho en la historia de la humanidad* i el seu darrer llibre sobre *Las culturas represivas de la humanidad (hasta 1945)*.

Treballador infatigable, honest i dedicat íntegrament a la Universitat, Jesús Lalinde defensava les seves conviccions i doctrines a ultrança, per bé que sense perdre mai el bon esperit de cordialitat i de cortesia acadèmica que sempre el va caracteritzar.

I

Plantejament del discurs

Des d'aquest mateix camp de la història jurídica, que el professor Lalinde va conrear de forma tan fecunda, he triat la figura d'Ignasi Santponç i Barba (1795- 1846) com a tema del meu discurs de recepció, perquè es ben representativa d'aquells juristes romàntics de Catalunya que, bé en seu parlamentària a Madrid, bé com assessors de corporacions professionals a Barcelona, van viure i van facilitar formes jurídiques operatives tant per a la revolució liberal dels propietaris agraris a tota Espanya com per a la revolució industrial dels empresaris del vapor a Catalunya. A més a més, l'àmplia cultura jurídica de Santponç, basada en un coneixement pregon dels drets romà, canònic, català i castellà i en la seva crítica, li permetrà oferir en cada circumstància la resposta jurídica que estima més raonable i oportuna. Com a prohoms de Barcelona de reconegut prestigi pels seus valors cívics, i malgrat que no va participar en els esdeveniments polítics de la revolució centralista del 1843, fou nomenat membre de la Junta Consultiva per la Junta Popular directiva de la revolta popular del 1842 (Curet, 1961 : 21) que cercava trobar «una alternativa política i organitzativa a la insurrecció» (Risques, 1980: 96-103) i formà part d'un grup de ciutadans que negocià amb el capità general Van Halen una treva en el bombardeig de la ciutat ordenat per Espartero el 3 de desembre del 1842 (Muns, 1846: 43) en uns moments en què la crisi total del civilisme i la subordinació de l'autoritat civil al capità general eren ja fets consumats (Risques, 1995: 310-365).

Aquesta doble vivència de Santponç, a Madrid i a Barcelona, com la dels altres parlamentaris catalans, va fer ocupar a la seva generació de juristes una posició d'intermediaris o de mitjancers entre la generació de juristes espanyols que van donar forma institucional a les primeres passes de l'Estat constitucional a Espanya (entre 1833 i 1844) (Nieto, 1996: 79-88) i la generació d'empresaris i de propietaris

catalans que van construir el primer teixit industrial modern de Barcelona (Raveaux, 2005: 158-164).

Ignasi Santponç va viure en ple període de transició de la monarquia absoluta hispànica a la monarquia constitucional espanyola, una època de torbacions caracteritzada per la inestabilitat política i social, per l'aparició de forces socials innovadores a Catalunya i per un nou equilibri internacional desfavorable a Espanya, on algunes coses van haver de canviar perquè moltes continuessin igual. Estava en joc l'estabilitat de l'*establishment* (Fontana, 2002: 9-36).

Fins als tretze anys, Ignasi Santponç visqué a Barcelona sota el règim de la monarquia absoluta. Amb la invasió napoleònica i l'ocupació de Barcelona pels francesos el 1808 la família Santponç passà a residir a Vilafranca del Penedès, on vivia el seu oncle Manuel Barba que fou membre destacat de la il·lustració catalana que va defensar un model d'advocat que després veurem seguir al seu nebot Ignasi; un model que fonamentava en els valors dels ciutadans i no pas en el dels nobles l'exercici de la professió d'advocat, la qual considerava dirigida a la cerca de coneixements útils a la societat i no pas a la de veritats estèrils, amb l'ús de la bona raó i del sentit comú (Jacobson, 2009: 54). Ignasi va participar en la campanya militar pel territori exercint tasques administratives. En finalitzar la guerra, va tornar a Barcelona per continuar els seus estudis, però durant els sis anys següents del Govern absolutista de Ferran VII (1814-1820) també va anar a Cervera i a Osca per graduar-se com a batxiller en dret. Els seus companys l'anomenaven *el Punxó*, tal vegada per aquell sentiment romàntic del qual participaven els companys de la seva generació, segons el qual la revolució havia de començar per un mateix: «Cada uno debía aplicarse en la realización de un ideal de humanidad que uno debía reconocer en sí mismo y en los valores de la autenticidad, la fidelidad, la franqueza, la fuerza y, sobre todo, en la capacidad de dedicar la existencia a la realización de un ideal por el que se podría renunciar a todo y sacrificarlo todo» (Marí, 2010: 2). Durant aquest període, Santponç serà un dels alumnes predilectes de l'inflexible liberal i teòric del sistema prohibitiu, el professor d'economia política Eudald Jaumandreu (Jardí, 1962: 434). Quan esclatà el Trienni Liberal (1820-1823) ja havia retornat de nou a Barcelona, on

va iniciar, dins del nou ambient de llibertats civils i polítiques, la seva vida pública com a oficial de l'Ajuntament de Barcelona, com a professor de la Universitat Nacional i com a nou membre de la Reial Acadèmica de Bones Lletres de Barcelona. Continuà vivint a Barcelona desposseït dels seus càrrecs públics durant els deu anys absolutistes de la Dècada Ominosa, però a la mort de Ferran VII els va tornar a recuperar, tant a l'Ajuntament com als nous Estudis Generals esdevinguts Universitat de Barcelona el 1837. Entretant havia estat elegit procurador en Corts per Barcelona en les Corts de l'Estatut Reial convocades el 1834. La seva estada a Madrid durarà uns quants mesos dels anys 1834, 1835 i 1836, coincidint amb els períodes d'activitat parlamentària.

Sota la regència de Maria Cristina, Santponç visqué la revolució del 1836 la qual va restablir la vigència de la Constitució de Cadis del 1812. Després, el procés que va dur a la promulgació de la Constitució del 1837. Amb l'accés al poder dels liberals progressistes, i per raons polítiques partidistes, fou destituït una altra vegada dels seus càrrecs de l'Ajuntament i de la Universitat, si bé els recuperarà definitivament el 1844 amb l'accés al poder de l'Estat dels liberals moderats. El diari progressista *El Constitucional*, en la seva edició del divendres 1 de gener del 1841, no tenia pels a la llengua per justificar el bandejament dels seus adversaris polítics: «El gobierno no solo puede, sino que debe vedar la facultad de enseñar á los hombres de opiniones hostiles al sistema político establecido en España. Es interés de la sociedad, es interés del mismo gobierno educar á la juventud en un sentido liberal, inculcándole aquellas máximas que será llamada á aplicar en su tiempo» (*El Constitucional*, 1841, núm. 632: 2).

Cal destacar que Ignasi Santponç va patir *in situ* els bombardejos de la ciutat de Barcelona ordenats pels militars Espartero i Prim el 1842 i el 1843, respectivament. Malgrat que no ens consta que estigués mai a l'estranger, coneixia les llengües anglesa i francesa que havia après de jove, així com la llengua llatina, imprescindible per als seus estudis i per a les seves recerques jurídiques i històriques. Naturalment, l'ambient diglòssic dominant a la Catalunya de l'època (Campabadal, 2006: 344-351) explica que Ignasi Santponç utilitzi exclusivament la llengua castellana en els seus escrits científics i pro-

fessionals. El català apareix de forma molt escadussera en alguna cita documental o en termes i expressions aïllades al mig d'un text sempre en castellà.

No repetiré aquí la glossa de molts altres trets de la seva vida i de la seva obra que ja he exposat en la veu que el *Diccionari Biogràfic de l'Acadèmia* ha dedicat a Ignasi Santponç (Montagut, 2012: 400-402).

Per la naturalesa d'aquest discurs em centraré en alguns aspectes de la seva activitat com a jurista teòric i pràctic perquè reflecteixen el seu refinat esperit crític d'intel·lectual il·lustrat i alhora la complexitat problemàtica de la societat, de l'economia i de la cultura catalana, espanyola i europea on va viure. Els punts a tractar són els següents: (i) el seu pensament jurídic: una visió crítica i ponderada del *ius commune* europeu i de les noves doctrines jurídiques contemporànies; (ii) la seva contribució crítica, històrica i parlamentària a la construcció del dret públic espanyol; i (iii) la defensa dels interessos morals (història i dret) i materials (economia industrial) de Catalunya.

II

El pensament jurídic d'Ignasi Santponç

I. El *ius commune* europeu i la seva crítica

El pensament jurídic d'Ignasi Santponç es caracteritza per la seva visió crítica tant del *ius commune* europeu com de les noves doctrines jurídiques contemporànies. Per contra, la seva obra jurídica és una defensa i promoció del dret català i de la tradició jurídica de Catalunya.

Per entendre el seu posicionament un xic paradoxal, cal que expliquem breument els trets fonamentals de la cultura jurídica europea.

A partir del moment en el qual a Europa es va tornar a estudiar el dret autònomament amb l'aparició de la Universitat de Bolonya, a la fi del segle XI s'iniciarà el procés de formació de l'anomenat *ius commune* europeu, sota l'hegemonia d'unes societats rurals dominades pels règims feudal i senyorial. Alhora, els pobles, viles i ciutats inicien el seu desenvolupament econòmic, polític i social, al compàs del creixement demogràfic i de renovades activitats artesanals i comercials. Les noves necessitats urbanes exigiran la construcció d'un nou dret urbà o ciutadà. A l'Estudi General de Bolonya els savis o doctors en dret emprendran la feixuga tasca de fixar, de llegir, de discutir i de glossar el vell dret civil dels romans tal com apareixia en els manuscrits que havien arribat a Bolonya per la via de la tradició textual oriental fixada en els llibres de dret, publicats per ordre de l'emperador Justinià en el segle VI. El nou format del dret civil confeït a Bolonya constarà de cinc volums, els quals, amb el temps, es coneixeran amb el nom de *Corpus Iuris Civilis*.

En aquest *corpus* tant es recull el dret civil romà clàssic (jurisprudència dels juristes romans de la República i del Principat) com el dret romà postclàssic (legislació dels emperadors del Dominat), com també un opuscle amb els costums feudals vigents a Lombardia i

amb algunes constitucions dels emperadors del Sacre Imperi Romanogermànic.

La idea inicial dels juristes bolonyesos era la de defensar la restauració de l'imperi Romà, segons el model cesaropapista de Justinià, en el Sacre Imperi Romà Germànic. Tanmateix, aquest projecte va fracassar arran de la guerra de les investidures entre el papat i l'imperi, de manera que el tractat de Worms (1122) li va posar fi.

Segons el model polític teocràtic que defensava l'Església, l'Europa cristiana era l'única comunitat política possible, on el papa tenia alhora la titularitat de les dues espases dels poders espiritual i temporal. En conseqüència, el papa cedia a l'emperador l'espasa del poder temporal, però només quant a l'exercici i no pas pel que fa a la titularitat perquè l'autoritat suprema correspon a l'Església (Bellomo, 1999: 81-84).

La llibertat de l'Església respecte a l'imperi li va permetre construir el seu propi ordenament jurídic, que es formularà per escrit i donarà lloc a dues obres fonamentals: el *Decret* de Gracià (concòrdia de la discordant normativa conciliar, redactat al segle XII) i les *Decretals* promulgades pel papa Gregori IX (1234) amb la legislació i la normativa papal que s'anirà actualitzant en el futur. A més a més, el papat va impulsar el reconeixement que l'espasa del poder temporal cedida a l'imperi també la podien exercir aquells senyors feudals o monarques que, dins del seu territori, no tinguessin cap superior en potestat temporal. Com a conseqüència d'aquest fet, a Bolonya els textos del dret canònic de l'Església també formaran part del material docent dels estudiants de dret. En ells, els juristes trobaran les pautes i contrapunts religiosos i morals al dret civil del *Corpus Iuris Civilis Romani*, de manera que en temps moderns seran coneguts amb el nom de *Corpus Iuris Canonici* (Calasso, 1954: pàssim).

La visió teocèntrica de les societats feudals europees altomedievales farà que es consideri el Déu cristià totpoderós com a creador de totes les coses i, per tant, també del dret. D'altra banda, la voluntat discrecional i efectiva dels homes més forts es contempla com un instrument validat per Déu per al descobriment del dret. La fe en Déu permet legitimar els usos i costums imposats pels senyors o acordats pels veïns i els seus prohoms com a dret per a la comunitat local, senyorial o municipal. Predomina una concepció subjectiva

dels drets, una concepció fonamentada en les llibertats eclesiàstiques i corporatives, senyoriales i municipals.

Amb el segle XIII, la recepció del pensament aristotèlic per Tomàs d'Aquino permetrà conciliar la fe amb la raó i introduir un canvi en la visió del fenomen normatiu. Ara el dret es considera que pertany a les coses creades de forma racional per Déu en la natura. Existeix un dret natural cristià que, tanmateix, és racional i que l'home pot descobrir mitjançant la seva raó. Predomina una concepció objectiva del dret fonamentada en el principi de l'imperi del dret.

En conseqüència, el dret passa a ser la voluntat dels homes ordenada per la raó, i les raons jurídiques per excel·lència ja no es troben només en els usos i costums racionals de les societats feudals i ciutadanes, sinó sobretot en el contingut del *Corpus Iuris Civilis* i en el dels llibres del dret canònic; aquí es troba la *ratio scripta* que només serà assolible de conèixer als juristes lletrats, a aquells que hagin estudiat les arts i el dret civil i canònic a les universitats o als estudis generals.

Tanmateix, la seva opinió interpretativa, expressada en forma de glosses o de comentaris, serà imprescindible per conèixer quin és el dret veritable que s'ha d'imposar per resoldre un litigi concret o per confeir una llei d'abast general.

L'opinió o jurisprudència dels juristes serà tant o més important que els textos dels *Corpora* del dret civil i canònic, l'*utrumque ius*, en els quals, però, s'han de fonamentar necessàriament les interpretacions. El *ius commune* europeu és el resultat d'aquesta operació jurisprudencial que dona protagonisme als juristes i que donarà preeminència a la jurisprudència judicial i doctrinal sobre els usos i costums i, en determinats casos, sobre la mateixa llei.

Al reicentrisme de les societats de l'alta edat mitjana, basat en l'ordre jurídic immutable de les coses creades per Déu i imposat a les societats pels usos i costums feudals, eclesiàstics, senyoriales i després municipals, succeirà un iuscentrisme baixmedieval i modern basat en l'existència d'un dret natural cristià, també creat per Déu, però que permet la producció d'un dret positiu humà als nous i vells poders públics (Església, reis, senyors, comunitats generals, municipis, gremis, universitats, etc.) sempre que es basi en una voluntat ordenada

per la raó. En efecte, el dret positiu ha d'estar subordinat al dret natural, com el jurista s'ha de subordinar al teòleg. Existeix una veritat cristiana en matèria jurídica que s'ha de respectar i que es pot pouar en cada cas del *ius commune* europeu mitjançant la labor dels juristes lletrats. L'argument d'autoritat, basat en la *communis opinio* dels juristes lletrats és la referència més segura sobre el dret veritable que s'ha d'aplicar a un cas (Grossi, 2007: 19-37).

El iuscentrisme implica el triomf del principi de l'imperi del dret i alhora la prohibició de l'absolutisme monàrquic, en el sentit d'obligar el monarca a sotmetre's al dret i a no dispensar-lo de la seva observança. Les lleis del monarca sempre han de tenir una causa justa perquè són els instruments donats per Déu als poders espirituals i temporals per fer justícia als homes i per assolir la seva salvació o seguretat eterna mitjançant la comunió en l'amor de Déu, com també per assolir la seva seguretat temporal per la seva comunió ordenada i pacífica en societat, dins de cada comunitat política universal, general, local o personal.

Amb el Renaixement, els corrents humanistes donaran protagonisme a l'home com a titular de la potestat pública. La divisió de l'Església permetrà a alguns països, com ara Anglaterra, tornar a les velles formulacions cesaropapistes per regular les relacions Església-Estat. La potenciació de la figura del príncep per Maquiavel que abocarà a la noció posterior de sobirania teoritzada per Bodin i a la configuració absolutista de la monarquia farà trontollar una mica la jurisprudència del *ius commune* davant la llei puntual del monarca absolut.

Amb l'humanisme es reivindica la necessitat de la crítica històrica i filològica per explicar la normativa del *Corpus Iuris Civilis* i del *Corpus Iuris Canonici*. Ja no es creu que aquests codis medievals siguin el dipòsit de la *ratio scripta* revelada per Déu. La seva funció queda reduïda a constituir un model d'ordenament jurídic que s'ha de tenir més o menys en compte pels constructors dels *iura propria*, els futurs drets nacionals dels estats emergents d'Europa, però també de nacions sense Estat, com en el cas de Catalunya.

Des de Groci, el dret natural rau ja dins del subjecte individual i en el dictat de la seva recta raó. Un dret natural racionalista que es-

devindrà secular i que aviat prescindirà de l'Església, per deïficar la raó i exigir la plasmació de l'ordenament jurídic en un codi de lleis, secular, complet, consistent i articulat de forma lògica i sistemàtica a partir del mapa conceptual que dicti la raó del jurista, el qual ara perd protagonisme respecte a la producció del dret en ser reduït a la condició de mer assessor del poder públic (Grossi, 2007: 63-102).

D'altra banda, amb la Revolució Francesa, l'espasa del poder temporal ja no es considera que derivi de Déu, mitjançant l'Església, sinó que es proclama orgullosament que deriva de la voluntat general de la nació francesa, la qual s'expressa discrecionalment a través del vot majoritari dels diputats que la representen dins l'Assemblea Nacional. D'aquesta manera, a la llibertat, a la igualtat, a la fraternitat i a la declaració dels drets universals de l'home i del ciutadà, derivats del dret natural racionalista, s'hi sumarà una visió laica o secular de la producció del dret, segons la qual ja no existeix una veritat natural, una *ratio scripta* en matèria jurídica que calgui positivitzar. Ara la veritat s'ha partit. La llei, que és l'única font vàlida per expressar la voluntat general de la nació, manifestarà la ideologia del partit majoritari que domini l'Assemblea Nacional o la d'un monarca liberal com ara Napoleó, que també es proclama representant directe de la nació. El dret objectiu es redueix a la llei, monopoli de l'Estat, i la llei és l'únic camí per reconèixer els drets de l'home i del ciutadà, els drets subjectius concrets, les llibertats individuals que l'Estat decideix reconèixer, les quals, d'aquesta manera, queden subordinades al dret objectiu controlat per l'*establishment* estatal (Grossi, 2007: 113-167).

D'acord amb aquest plantejament, serà urgent que a les universitats els futurs juristes estudiïn els moderns codis de lleis i la legislació nacional dels nous estats constitucionals liberals d'Europa per tal com a partir d'aquests moments els revolucionaris francesos han inventat la nova categoria juridicopública de la nació per fer-la dipositària de la potestat sobirana, la qual abans residia en la persona del monarca absolut. La justificació de la nació francesa en una identitat comuna dels francesos serà fàcil perquè a la fi del segle XVIII tots ells participen de forma ben uniforme d'una mateixa història, d'un mateix dret, d'una mateixa llengua, d'un mateix territori, d'unes mateixes tradicions i d'una mateixa cultura (Sunyer, 2006: 39).

L'aplicació del model constitucional francès a Espanya amb la Constitució de Cadis del 1812 i següents plantejarà un greu problema: cal construir la nació espanyola partint d'una diversitat d'identitats ben evident entre els pobles d'Espanya i entre els seus respectius ciutadans, els quals, d'ara endavant, seran denominats oficialment *espanyols*. La diversitat afecta les seves històries, els seus drets, les seves llengües, els seus territoris, les seves tradicions i les seves cultures (Clavero, 1992: 123-126).

Ignasi Santponç, profundament catòlic, coneix i comparteix alhora, en matèria jurídica, moltes de les idees humanistes, liberals i del racionalisme il·lustrat tot just apuntades precedentment. Amb tot, no té una idea clara ni ben determinada del concepte i característiques de la nació espanyola, la qual s'està construint coetàniament des de Madrid. Santponç, en totes aquestes matèries, fou autodidacte, atès que els programes d'estudi de les facultats de dret de Cervera i d'Oscà, on va estudiar, no les contemplaven, atès que seguien el patró bolonyès i els seus plans d'estudi basats en el sistema del *ius commune*, és a dir, en l'estudi dels llibres del dret civil romà i del dret canònic. Les idees més renovadores i modernes sobre dret públic les podia trobar en el seu professor de la Junta de Comerç Eudald Jau-mandreu (Lluch, 1973: 280).

En els seus primers escrits periodístics, Santponç formula una severa crítica al *ius commune* amb ocasió de la necrologia que va dedicar al seu oncle, el també reconegut jurista, polític i agrarista de l'època doctor Manuel Barba i Roca. L'article va aparèixer en el número 15 d'*El Europeo. Periódico de Ciencias, Artes y Literatura*, del qual n'era el director, i en ell manifestava que «La rectitud del juicio, los principios de la sana crítica, las reglas del buen gusto no podran nunca nacer ni conservarse en el caos lamentable que nos presentan casi todos los autores antiguos de jurisprudencia» (Santponç, 1824: 2).

Ignasi pondera especialment el codi ètic que professava el seu oncle i que va regir la seva activitat professional com a advocat. Un codi basat en les seves creences religioses cristianes que configura-ven l'advocat com un veritable ministre de la veritable justícia. L'advocat ha de posar pau i ha de donar seguretat i repòs a cada família i a cada individu per tal de superar la discòrdia que enfronta les per-

sones per raó de la imperfecció de les lleis, per la diversitat d'opinions i per la malvestat dels homes.

Cal superar el desordre i inseguretat dels sistema jurídic del *ius commune* europeu, plural i obert en les seves fonts i en el seu mètode de fixació al cas. Cal abandonar un sistema que requereix la cita i al·legació discrecional d'una multitud d'autoritats i d'opinions per justificar la solució veritable. I és que l'argument d'autoritat permet justificar-ho tot, atès que no hi ha cap opinió que no tingui els seus juristes partidaris, ni la seva doctrina que l'empari.

D'aquesta manera, la justícia queda perjudicada, tant perquè es fa dependre de les opinions relatives i interessades dels juristes com perquè pretereix la voluntat i la història de la comunitat nacional.

II. Un dret natural cristià i un dret positiu racional i sistemàtic

Les noves societats liberals exigeixen una seguretat jurídica que protegeixi el dret a la propietat privada (Maluquer, 1981: 1087-1094), a la llibertat contractual dels individus i a l'exigència de responsabilitats per a les accions culpables de les persones. Seran aquests «els principis d'una bona codificació» que també defensarà l'escola jurídica catalana (Mirambell, 1990: 1389-1399). Per tal d'assolir aquest bé preuat, Ignasi Santponç detecta la necessitat que hi hagi un ordre sistemàtic en el dret i, més concretament, que hi hagi un ordre dispositiu racional en les lleis, en què les divisions es basin tant en la natura de les doctrines com en el rigor de l'anàlisi i en la deducció de les diverses normes concretes en les quals es despleguen els principis doctrinals generals. Santponç participa de l'antiga i recurrent aspiració del *ius in artem redigere* que ja va exposar Ciceró en el segle I abans de Crist (Orestano, 1987: 138). El codi de lleis en el qual s'exposen els dogmes elaborats per la moderna ciència jurídica ha d'ésser el resultat d'un pla racional en què l'enllaç lògic de les diverses disposicions del seu contingut faciliti una bona i ràpida interpretació.

Si no existeix en el dret vigent un ordre dispositiu de les lleis que sigui racional, la seva aplicació pràctica comportarà injustícies i danys

als ciutadans. Santponç critica l'ordre dispositiu general existent en les *Partidas* d'Alfons X el Savi per nemi i gairebé supersticions pel fet de fonamentar-se en la pretesa perfecció del nombre set, quan hagués pogut fer-ho en el criteri d'autoritat i al·legar que seguia la divisió septenària del *Digest* de Justinià (Santponç, 1843: 19-20, n. 45).

D'altra banda, Santponç considera que modernament es podia millorar clarament l'ordre dispositiu del dret si s'hagués seguit l'ordre natural de les lleis del jurista francès Domat (que no va ser rebut a Espanya) o el mateix ordre tripartit de persones, coses i accions que contenen les *Institucions* de Justinià, o la divisió binària fonamental dels drets entre *iura in re* i *iura ad rem* que distingeix entre els drets reals sobre les coses i els drets de crèdit o obligacions entre persones, respectivament. Tots són exemples de millors ordres dispositius del dret que els oferts pel *Codi* de Justinià i pel *Digest*, els llibres bàsics del *ius commune*.

La crítica que Santponç adreça a les *Partidas* i als plans d'estudi de les universitats on va estudiar és una crítica contra la forma de presentar el dret pel *ius commune* la qual l'aboca vers una posició clarament favorable a la presentació del dret vigent segons la moderna tècnica codificadora que va establir amb tant d'èxit la França napoleònica i que van rebre a Espanya els redactors liberals de la Constitució de Cadis del 1812 i els de la Constitució del 1837. La nova codificació del dret implica la reducció del dret a la seva dimensió legal, però també una primera fragmentació o divisió del seu contingut per raó de la matèria. Ja no hi haurà un *corpus* del dret civil i canònic que doni una visió global de la societat cristiana universal i del seu dret, sinó uns codis nacionals de lleis especialitzats en el dret civil, en el penal i en el de comerç presidits per un codi de lleis fonamentals en què s'establirà la constitució política d'aquelles nacions que aconseguixin tenir un Estat i un dret públic propis. El moviment codificador del dret feia *tabula rasa* de la normativa històrica anterior: de les doctrines dels juristes romans, medievals i moderns; de les decisions i de les sentències dels grans tribunals europeus, i de les lleis dels monarques i dels parlaments del passat. La constitució política i els codis legals cancel·laven la història, i les lleis es feien derivar directament de la sobirania nacional, devien ser l'expres-

sió de la voluntat general del poble, presentada com a font directe del dret i de forma sistemàtica. L'evolució del pensament liberal inicialment dualista pel que fa al reconeixement d'un dret natural racionalista que limitava la imposició voluntarista del dret positiu, va avançar vers una concepció monista del dret en el sentit d'afirmar que només existia el dret positiu imposat amb la promulgació de la llei per la voluntat general i discrecional del poble a través del vot majoritari dels seus legítims representants parlamentaris.

Tanmateix, cadascuna de les lleis aplegades en els diversos codis es caracteritzava per ser abstracta i general i, en el seu conjunt, formaven un tot sistemàtic i consistent, sense contradiccions ni antinòmies entre elles i, a més a més, regulaven i protegien de forma completa i sense oferir llacunes aquella part de la vida de l'home en societat a la qual es referien les demandes de la burgesia liberal més o menys revolucionària o reformista: l'ordre públic; les llibertats personals; la propietat privada; l'activitat negocial i mercantil; la responsabilitat dels culpables pels danys causats (Grossi, 2007: 185-188).

Ignasi Santponç discrepa d'aquesta noció racionalista del codi i mantindrà una posició peculiar sobre la noció i el contingut del dret que permetran a Manuel Duran i Bas de qualificar-lo el 1883 com el filòsof pioner de l'escola jurídica catalana, que ell considera integrada per altres juristes de renom com són Rey, Vives i Cebrià, Martí d'Eixalà, Ferrer i Subirana, Permanyer, Anglasell, Illas y Vidal, Reynolds i Rabassa, i d'altres (Arnau: 2009: 161-168).

Santponç critica la teoria jurídica i la divisió del dret entre dret natural i dret de gents que havia establert Ulpià, un jurista romà no cristià de començament del segle III dC. I que havia estat recollida, tant en el Digest de Justinià com en les *Partidas*.

Segons Santponç, és falsa la idea que estableix la llei de *Partidas* 1.1.2, segons la qual «*Ius naturale* en latín, tanto quiere decir en romance, como derecho natural, que han en si los homes naturalmente, e aun las otras animalias». Exemple d'aquests drets naturals comuns als animals racionals i als irracionals serien els casaments o unions matrimonials i la criança dels fills.

És falsa també la idea del dret de gents que recull la mateix llei de *Partidas* 1.1.2 «Otrosi *Ius gentium* en latín, tanto quiere decir,

como derecho comunal de todas las gentes, el cual conviene a los homes, e no a las otras animalias». Exemples d'aquest dret de gentes serien el dret de domini i de propietat, el dret de posar fites a les terres, els deures religiosos, la legítima defensa, els deures d'obediència als pares i als governants legítims de la ciutat i del regne, etc. (Santponç: 1843: 26-28, n. 17).

En la depuració del concepte de dret natural, Ignasi Santponç també critica les modernes teories filosòfiques que posen en dubte la seva existència. Així, les modernes escoles sensualistes o utilitaristes expliquen el dret natural a la seva manera «en que sufrían a un tiempo la moral y las más respetables instituciones de los tiempos» (Santponç: 1843: 32, n. 17).

Abans de discutir i de criticar altres errors sobre la noció de dret natural de pensadors moderns o contemporanis, Santponç exposa la seva convicció sobre el tema: «Es cierto: no, no es este el Derecho natural cuya existencia aquí se sostiene: es sí, aquel en que se considera al hombre todo entero, en su cuerpo y en su espíritu, dirigiendo sus afectos y sus miradas al Ser Supremo, a sí y a sus semejantes, a la vida presente, y a las sublimes esperanzas de la vida futura» (Santponç, 1843: 23, n. 17).

En dret existeix una veritat que és el dret natural i els seus principis, que han existit sempre, malgrat que estan moltes vegades mal classificats. Consisteix «en un sistema de veritats susceptibles d'ésser descobertes per l'enteniment humà, a l'estil de les veritats metafísiques i matemàtiques. Segons Santponç, les idees bàsiques del Dret natural es troben dipositades en el fons de l'ànima humana, d'on poden ésser extretes mitjançant anàlisis psicològiques acurades» (Carerras, 1962: 119). Santponç invoca per provar la seva afirmació l'argument d'autoritat citant Ciceró, Sòcrates, Plató, Aristòtil, els filòsofs, polítics i legisladors grecs i romans i d'altres pobles, els sants Pares de l'Església, els deu manaments de la llei de Déu, Tomàs d'Aquino, sant Pau i el jurista Heineci. A continuació, critica els errors de Hobbes i de Bentham.

III. La crítica a Hobbes i a Bentham

A Hobbes el critica per tancar tot el món moral en l'esfera de la llei civil i per establir el dogma que les lleis civils són la regla del bé i del mal, d'allò just i d'allò injust. La conseqüència d'aquesta doctrina és l'absolutisme legislatiu del monarca absolut o de la nació. L'error és que no reconeixen l'existència del Déu creador d'un dret natural superior al seu. Enfront del posicionament monista de Hobbes, el Santponç dualista no deixa d'exclamar: «¡Quién pone toda la conciencia de los hombres a las plantas de un desposta ciego o de una apasionada multitud, que tenga a su cargo gobernarlos!» (Santponç, 1843: 33, n. 17)

La importància que en aquells moments (1842) tenen les doctrines utilitaristes de Bentham farà que Santponç els dediqui un llarg comentari per ponderar-les i per discutir-les: «Se ha impugnado el sistema de la utilidad como principio único para la legislación, para defender la existencia del derecho natural y para probar que el legislador debe ser completo, y no exclusivo, y dar cabida a la vez a todos los principios plausibles, según su debida preferencia» (Santponç, 1843: 44, n. 17).

Bentham no creia en els principis abstractes de la revolució francesa, ni en les doctrines morals de les religions, en general, ni en les doctrines de la religió catòlica, en particular. Ans al contrari, Bentham estima que les doctrines religioses han causat grans desgràcies als pobles, i no creu en les idees de consciència, de sentit comú, ni de dret o llei natural (Santponç, 1843: 33, n. 17).

Per a Bentham els criteris de valoració de l'obrar humà no han de derivar d'aquests sistemes de normes morals o religioses, sinó exclusivament del principi de la utilitat, considerada aquesta com la propietat o tendència d'una cosa a preservar-nos d'algun mal, d'alguna pena o dolor, o a procurar-nos algun bé o plaer.

Tot i amb tot, l'oposició de Santponç al sistema sensualista o utilitari no anava dirigida contra els valors econòmics o materials que defensava, sinó contra l'exclusivitat d'aquests valors; contra el seu relativisme que els feia dependre de les circumstàncies de lloc i de temps. Santponç s'oposa a Bentham pel seu rebuig a acceptar i a re-

conèixer la preeminència dels eters valors de justícia i d'equitat que vehicula el dret natural cristià.

IV. La introducció de l'escola històrica del dret a Catalunya

D'altra banda, Ignasi Santponç ens dóna la primera referència a Catalunya de l'escola històrica del dret, que havia impulsat des d'Alemanya Frederic Carles de Savigny i que va tenir la particularitat de combinar magistralment l'aspecte filosòfic i l'aspecte històric en el moment de plantejar la seva teoria del dret (Arnau, 2009: 161-168).

Tot i amb tot, a Santponç li interessa de forma prioritària escatir quina posició té el dret natural en els postulats de l'escola històrica del dret, a la qual no s'adhereix explícitament però a la qual tampoc declara incursa en l'error, com en el cas de Bentham o de Hobbes.

Estimo que puc identificar d'una forma clara i segura l'obra francesa que ha fet conèixer a Santponç la teoria jurídica de Savigny, el títol de la qual cita en la seva versió castellana (Santponç, 1843: 45, n. 17). Es tracta de l'obra publicada originalment en francès pel jurista Édouard Lefebvre de Laboulaye el 1842 amb el títol *Essai sur la vie et les doctrines de Frédéric Charles de Savigny* (Laboulaye, 1842: 1-77), i no pas de la *Introducción general a la historia del derecho* de Lermnier, editada a Barcelona el 1840, com s'ha mantingut o apuntat fins ara per la historiografia més solvent sobre el tema (Egea, 1989: xx; Arnau, 2004: 103, n. 81) .

Lefebvre de Laboulaye (1811-1883) va especialitzar-se en l'estudi dels juristes i historiadors alemanys i va contribuir a regenerar els estudis d'història del dret a França. Va fundar la *Revue Historique de Droit* el 1855 i, com el mateix Santponç, va ser professor de legislació comparada.

Laboulaye explica i difon la postura de Savigny contrària a l'absolutisme legislatiu, l'opinió dominant a l'Alemanya i a la França d'aquells moments i segons la qual el legislador és omnipotent per modificar i per canviar les institucions. Per a Savigny aquesta *communis opinio* és una idea falsa i una mala conseqüència de la filosofia il·lustrada del segle XVIII: «c'était une suite de ces opinions qui,

confondant le droit et la morale, admettent un droit de nature, ou un droit de raison, idéal parfait de la législation dont les différents codes ne sont qu'une altération passagère, et qui convient également à toutes les nations et à tous les siècles».

El representant més destacat en aquests moments d'aquestes falses teories era Bentham, que anava oferint a Rússia, a Estats Units, a Espanya o a Portugal un model etern i perfecte de codi civil o penal «qui devait convenir indifféremment à des pays différents de mœurs, de climat, de passé» (Laboulaye, 1842: 38-39).

Santponç exposa la idea de Savigny –que tramet Laboulaye– segons la qual el dret positiu no és una regla absoluta com la moral, sinó que, en tant que dret civil, és peculiar de cada poble. El dret és una força interna del gran cos col·lectiu que és la societat nacional, és més una força o una capacitat de la nació i de les seves peculiaritats històriques, lingüístiques i culturals que no pas un vestit que, des de fora, se li pugui fer i imposar o canviar discrecionalment i segons el caprici de l'època.

Laboulaye arriba a dir que hi ha una relació perpètua entre llengua i legislació i que mentre existeixin moltes llengües no hi pot haver unitat del dret legislatiu. És per aquestes raons que entén i accepta que a França hi hagi un sol codi civil atès que els drets i les llengües pròpies dels normands, dels occitans, dels bretons... coexistents en el territori de França han quedat reduïdes i unificades, per un procés històric, a la llengua i al dret francès. *A contrario sensu*, a Itàlia, a Espanya i a Alemanya no podrà existir un codi fins que el procés d'unificació de llengües i de drets s'hagi dut a terme (Laboulaye, 1842: 43, n. 1).

Les lleis, segons Savigny, no s'inventen sinó que s'escriuen. El dret positiu es troba en els costums, tradicions i en l'opinió pública. El legislador, com el pretor romà, ha de tenir una gran sensibilitat històrica i política per comprendre les noves necessitats de la societat i plasmar-les en les lleis. Per Savigny existeix clarament una influència del caràcter nacional en la legislació o en el dret positiu. Detectar aquesta influència i formular-la per escrit no està a l'abast de tothom sinó d'aquell jurista lletrat que està dotat d'una gran formació històrica i cultural.

Cal una història de la jurisprudència a l'època medieval per veure el paper dels juristes en la modificació del dret. En tot cas, no és pot cancel·lar la història dels pobles amb la imposició d'unes lleis civils i polítiques que no tenen en compte els seus elements històrics constitutius, com són la llengua, el dret i la constitució política pròpia (Laboulaye, 1842: 47).

Santponç coneix aquestes teories de Savigny un any abans que es publiqui el tom I de *Las Siete Partidas* (1843), en el qual exposa les seves idees en matèria de filosofia jurídica. És probable que la seva visió sobre Savigny la introduís en els últims moments i d'aquí la seva prudència i cautela a l'hora de la valoració, si bé –i com hem dit abans– no condemna en absolut les tesis de Savigny.

D'aquest recorregut per la història del pensament jurídic de l'Europa occidental, Ignasi Santponç obtindrà les proves de la seva convicció més íntima i general: la existència «de un derecho natural que descansa en el concepto moral de la Justicia». Un dret natural que considera –utilitzant la primera persona del plural– fonamentat «en la voluntad de la providencia divina realizada en la historia y por el consentimiento de las naciones». En aquesta mateixa direcció estimava «a los hombres grandes como representantes y símbolos de las ideas del género humano» i reconeixia «la autoridad del sentido común» (Santponç: 1843: 46, n. 17).

Considero que els paral·lelismes i punts de contacte entre les conviccions filosòfiques de Santponç, que acabem d'exposar, i les doctrines del *ius commune* europeu, de l'escola històrica del dret alemanya i de l'escocesa del sentit comú –que a Anglaterra s'havia oposat a l'escola utilitarista de Bentham– permeten afirmar llur influència en el seu pensament jurídic. A partir d'una anàlisi i coneixement rigorosos del seu contingut i d'una ponderació molt prudent del seu valor, Santponç, seguint la petja del seu mestre Jaumandreu, enfortia la seva convicció que existia un dret natural cristià. Seguia en aquest punt els plantejaments del jurista de Cervera Josep Finesres, el qual aprofitava les seves dissertacions sobre el dret natural per plasmar els valors tradicionals catòlics (Pérez Collados, 2004: 148). Una conseqüència lògica d'aquest plantejament és que aquest dret natural també es podia trobar realitzat en la història de diverses

nacions i, per tant, també en la història de Catalunya. Aquesta visió posava de nou en valor la història del dret català i de les seves institucions polítiques i administratives, però especialment el règim d'aquelles matèries del dret privat i processal en les quals encara el dret català era dret positiu vigent.

V. La introducció històrica del dret català

Ens limitarem ara a glossar breument les aportacions que havia fet Ignasi Santponç per donar a conèixer i per revitalitzar el dret català vigent i que l'havien acreditat com un reconegut especialista en dret privat català, com es demostra per la confiança dipositada en ell per la Reial Junta de Comerç de Barcelona, la qual, a la vista del nou impuls que el Govern de Madrid volia donar al procés codificador del dret civil, va encarregar-li al començament de l'estiu del 1834 la redacció d'una memòria sobre aquella part del dret particular de Catalunya que convingués conservar, per tal de defensar la seva integració dins del Codi civil general d'Espanya (Santponç, 1834: 200-201). Aquest plantejament de la Junta de Comerç venia de lluny i bé el podem posar en relació amb una de les sis regles generals que l'advocat Romà Rosell proposava el 1768 per contrarestar la decadència d'Espanya: «Algunos modernos políticos dan reglas á los hombres de Estado para inclinar con suavidad los Pueblos vencidos, ò agregados á que se conformen con las Leyes, y costumbres de los Pueblos vencedores; pero omiten la segunda parte, no menos importante, de la docilidad, que estos han de tener para adoptar las de aquellos, en lo que fueren mas utiles al Estado» (Romà, 1768/1989²: 304-305).

Tanmateix, aquest plantejament integrador en un sol codi general espanyol dels diversos drets civils dels pobles d'Espanya serà aviat rebutjat a Madrid. En efecte, tant el projecte de Codi civil espanyol del 1851 com el mateix Codi civil espanyol finalment promulgat el 1889 no acceptaran aquesta visió inclusiva de la diversitat jurídica i cultural d'Espanya, ans al contrari, s'aprofitaran aquestes conjuntures per uniformitzar el dret civil a partir de les institucions pròpies del dret castellà (Smith, 2011: 14) o del francès en matèries tan rellevants

com són la família, les successions o el règim de la propietat o de l'emfiteusi, preterint clarament les institucions peculiars de la cultura jurídica pròpia de Catalunya (Salvador, 1985: 13).

Ignasi Santponç no va acceptar l'encàrrec de la Junta de Comerç excusant-se en el fet d'haver estat nomenat procurador a les Corts de l'Estatut Reial, la qual cosa li impedia tenir la disponibilitat de temps que exigia una tasca d'aquesta índole. En la seva carta a la Junta, Santponç reconeix que aquesta Institució ha estat, des dels seus orígens, la corporació protectora de l'interès públic de Catalunya. Per tant, se sent en deute envers «la ilustre Corporación protectora a un tiempo de las ciencias y de las artes, del saber y de la producción, a quién atribuye con justicia esta población y el Principado todo una constante decisión a cuanto se ha ofrecido de útil».

A més a més, es permet aconsellar a la Junta sobre la conveniència tàctica de no precipitar-se en la redacció de la memòria «hasta tener alguna noticia de las ideas que dominan en la Comisión de Código Civil» (Santponç, 1834: 201). Els procuradors catalans formaran un *lobby* a Madrid, s'informaran de per on van les coses i, aleshores, es podrà procedir a presentar les qüestions rellevants amb els arguments més apropiats per convèncer la Comissió o el ministre del ram, que són els qui realment decidiran el tema.

L'hereu, la família, la vella casa pairal i la nova casa industrial, amb els seus respectius patrimonis, són les institucions del dret positiu català que cal defensar com a manifestacions concretes del dret natural cristià realitzat a Catalunya pel consentiment dels catalans, els quals en aquests moments iniciaven precisament un redreç de la seva situació econòmica, amb l'aposta innovadora per la indústria moderna.

Aquestes institucions familiars, successòries i patrimonials eren una de les causes principals de la prosperitat de Catalunya, de manera que l'atac codificador de l'Estat envers elles, que s'estava gestant des de Madrid, representava una amenaça o perill que podia provocar la ruïna de Catalunya, i tot només per causa de voler fer triomfar els criteris d'oportunitat política utilitzats per construir la nació espanyola a partir d'una ideologia nacionalista basada en la uniformitat de la legislació que es propugnava clarament pels membres lletrats de la Comissió de Codi Civil.

El perill era gran, i d'aquí la necessitat de preparar des de Barcelona memòries per defensar els punts essencials del dret català que convingués mantenir a ultrança i alhora per indicar aquelles figures jurídiques regulades pels drets supletoris de Catalunya, però no pas per les seves lleis pròpies, que ara es considerés la conveniència de reformar o de millorar.

Així veiem que no fou solament la Junta de Comerç que va prendre la iniciativa de presentar un escrit a les Corts sobre la defensa del dret català, sinó que també Joaquim de Palaudàries, diputat i company de *lobby* parlamentari a Madrid de Santponç i que al mateix temps era tresorer del Col·legi d'Advocats de Barcelona (Jardí, 1989: 14-16), per conjurar el perill que planava sobre el dret català va promoure el text d'un acord de la Junta de Govern de l'esmentat Col·legi que fou aprovat per unanimitat dels assistents el dia 1 de juliol del 1834 amb el tenor següent: «Por orden del Gobierno se ha formado una Comisión de letrados encargándola el arreglo o propuesta de un proyecto de Código civil. Es de temer que guiada dicha Comisión por el principio de la conveniencia de uniformar la legislación en todo el Reino no cuente para nada algunos importantes puntos del derecho de Cataluña que tanto han influido en la prosperidad de nuestra Provincia, como las sucesiones, enfiteusis y otros, y cuya alteración ocasionaría dentro de poco tiempo su completa ruina.

«Bajo este propuesto sería sumamente útil que el Colegio de Abogados de Barcelona que cuenta entre sus individuos una porción escogida de letrados que le honran, y en su representación la Junta de Gobierno, dispusiesen la redacción de una memoria en la que clara y suscitadamente se indicasen *los puntos particulares* del derecho municipal que a toda costa convenga sostener y conservar, *los vacíos* de la misma legislación que sólo se llenan de presente con *massimas* de Autores o a merced de una práctica siempre incierta y controvertida, y *las reformas y mejoras* de que tal vez sean susceptibles» (ICAB, 1834: 36-37).

Les successions i l'emfiteusi eren aquelles institucions del dret català que mereixen un esment especial, al costat d'aquelles altres indicades genèricament que calia sostenir i conservar. D'altra banda, aflora la mentalitat liberal en afavorir el criteri benthamià d'utilitat en

el moment de proposar la reforma del dret català; i en apostar decididament per la via legal com a instrument per assolir seguretat jurídica i per acabar amb les incerteses i controvèrsies que oferia el dret supletori català, fonamentat en la jurisprudència i en la pràctica consuetudinària.

Atès que la supressió de les Corts catalanes per Felip IV (V) havia provocat que els buits de la legislació catalana no es poguessin omplir amb lleis pròpies, s'havia d'aconseguir que la llei estatal espanyola, el futur Codi civil, integrés com a lleis espanyoles les disposicions derivades de les propostes que els juristes catalans formulessin en aquests memorials dirigits a actualitzar el dret propi català i que els parlamentaris enviats a Madrid defensarien davant la Cambra de Procuradors de l'Estatut Reial. En tot cas, per assolir aquests objectius calia practicar una prudència extrema a Madrid. D'aquí les previsions tàctiques exposades per Santponç a la Junta de Comerç.

Va ser durant el mes de maig del 1835 quan finalment es va debatre en l'Estament de Procuradors de les Corts espanyoles el tema de l'emfiteusi, una institució secular catalana que proporcionava estabilitat i progrés social pel fet de multiplicar els titulars de drets sobre la terra i que, alhora, permetia posar en valor les terres disponibles, afavorint l'emprenedoria rural i urbana i l'augment de producció de la riquesa.

L'oportunitat de tractar aquest tema fou la petició dirigida per procuradors representants dels regnes de l'antiga Corona d'Aragó (Aragó, València, Mallorca i Catalunya) entre els quals es trobaven els set procuradors del *lobby* català a les Corts. La petició demanava l'extinció dels drets feudals o emfitèutics que fruïa el Reial Patrimoni en aquests regnes. Es tractava d'igualar la condició d'aquests antics regnes de la Corona d'Aragó a la que ja fruïen la resta de territoris espanyols de la Corona de Castella.

El problema raïa en la confusió existent entre els drets feudals i l'emfiteusi civil. Per Decret de les Corts de Cadis del 6 d'agost del 1811 van quedar abolits els senyorijs jurisdiccionals i tots els privilegis exclusius, privatis i prohibitius que derivessin de la jurisdicció (entre els quals es trobaven els monopolis de fargues, forns i molins; i els aprofitaments d'aigües i de boscos). Amb aquesta disposició es

va abolir el domini feudal directe i tots els drets de cens, de fadiga i de lluïisme propis del domini feudal, però queda subsistent l'emfiteu-si civil, fruit de convencions o contractes entre particulars que no eren titulars de cap jurisdicció. Aquesta distinció ja fou defensada pel diputat català a les Corts de Cadis, Jaume Creus, el 12 de juny del 1811 en oposar-se als «temes absoluts amb què estava redactat el projecte de la llei de senyoriu que podien resultar perjudicials al règim emfitèutic, un dels elements de la prosperitat agrària de Catalunya» (Jardí, 1963: 42).

Malgrat que el rei era cap de la piràmide feudal i que els drets que exigia el Reial Patrimoni als territoris de l'antiga Corona d'Aragó eren de naturalesa feudal i no pas emfitèutica, es van mantenir vigents contra la llibertat natural i els principis constitutius de tota societat (DSCEP, 1835: 2568).

En definitiva, el 1834 es tornava a insistir en la petició liberal d'acabar amb el règim feudal, que ja havia triomfat provisionalment a Cadis el 1811 i durant un efímer període del Trienni Liberal, atès que durant les restauracions absolutistes del regnat de Ferran VII s'havien tornat les coses tal com estaven durant l'Antic Règim (DSCEP, 1835: 2563).

L'emfiteu-si civil, però, estava salvada i constituïa un bon instrument per afavorir el creixement econòmic i els negocis jurídics sobre la terra rústica i urbana (Fontana, 2003: 167, n. 3). La promoció de la producció agrícola, de la fabricació industrial i la nova urbanització de viles i de ciutats eren realitats a les quals l'emfiteu-si contribuïa a donar forma i seguretat jurídica. Tanmateix, per assolir aquests objectius calia modificar alguns aspectes de l'antiga figura jurídica emfitèutica que ho dificultaven. Per una banda, la Reial Cèdula de 17 de gener del 1805 havia fet que el domini directe i els seus censos fossin redimibles pels titulars del domini útil. Per una altra banda, la quantia del *laudemium* o lluïisme era massa elevada i constituïa una càrrega molt costosa per a l'emfiteuta que dissuadia la seva contractació (Salvador, 1985: 27 s.).

Aquest punt concret de millora de l'emfiteu-si ja s'havia detectat el 1823 en les Corts liberals del Trienni: «Llamó igualmente la atención de las mismas lo exorbitante del derecho de laudemio que se

exige en las provincias de Cataluña, Valencia e islas Baleares en las enajenaciones y trasposos de las fincas enfiteúticas, poco conforme con el derecho común y con las leyes del reino; y en lugar del 33 1/3 que se paga en Cataluña, del 10 por 100 en Valencia y del 20 por 100 en Mallorca, declararon por punto general que mientras se arreglaban de un modo uniforme los contratos enfiteúticos en el código civil, no pudiese exigirse en razón del laudemio más que el 2 por 100 del líquido de la finca dada en enfiteusis que se enagenare, no teniendo los poseedores del dominio útil obligación de satisfacer mayor laudemio en adelante, cualesquiera que fueran los usos o establecimientos en contrario» (DSCEP, 1835: 2569).

El 25 de maig del 1835 el *lobby* de procuradors catalans a les Corts, entre els quals es trobaven Santponç i Palaudàries, va signar una petició col·lectiva, juntament amb altres procuradors de territoris de l'antiga Corona d'Aragó sobre emfiteusi i lluïsmes per raó del clamor general que hi havia a València, a Balears i a Catalunya contra els imports excessius dels lluïsmes que impedièn la viabilitat de l'emfiteusi i, en conseqüència, el posar en explotació agrícola o industrial terres que en aquells moments eren improductives.

La proposta per reduir aquest problema és la d'eliminar o de reduir el lluïsmes a un nivell que faci atractiva la contractació emfiteutica. Aquesta figura jurídica té la virtut de permetre associar, en certa manera i mitjançant una bateria de facultats, el titular del domini directe (l'antic propietari) als beneficis de l'explotació agrícola, industrial o urbana de l'emprenedor titular del domini útil.

El temor que exposava Palaudàries a l'estiu del 1835 es va fer realitat i es va concretar, tant en el projecte de Codi civil del 1836 com en el del 1851. «Pel que fa a l'emfiteusi, el projecte del 1836 en prohibia la constitució futura i, respecte dels drets d'emfiteusi ja creats, establia la reducció del lluïsmes. El projecte de 1851, senzillament, abolia la figura... i establia un règim transitori pels censos emfiteutics preexistents» (Arnau, 2003: 44-45).

La reconeguda autoritat que tenia Ignasi Santponç com a savi en dret català derivava dels seus estudis sobre la matèria que el 1834 havien donat ja excel·lents resultats en forma de diverses publicacions les quals obeïen a un projecte global no explicitat que perseguia

dues finalitats: (i) posar en valor el dret català vigent a la pràctica; i (ii) promoure indirectament que dins del futur Codi civil unitari d'Espanya s'introduïssin com a disponibles aquelles institucions del dret català que es consideraven fonamentals. La seva obra feia possible que Espanya introduís la varietat en la regulació de diverses figures jurídiques civils, com ara algunes relatives a les successions, al règim econòmic matrimonial, a l'emfiteusi..., i també permetia que Espanya donés una sortida plenament legal a l'enriquidora varietat jurídica existent en la realitat del país. Tanmateix, des del Govern de Madrid l'opció elegida fou la de l'estèril uniformisme basat en el fet d'acceptar únicament les solucions que el dret històric castellà o que els principis filosòfics voluntaristes del dret francès oferien per regular aquelles figures jurídiques tan sensibles per a la constitució de les diverses societats dels pobles d'Espanya.

L'any 1826 Ignasi Santponç publica a Barcelona el primer dels tres toms de la seva traducció al castellà d'una obra clàssica d'aplicació del dret català en els negocis jurídics, que du per títol: *Tratado teórico-práctico del arte de Notaría. Traducción libre de la obra que con el título «Viridarium artis notariatus» escribió en latín D. José Comes* (Santponç, 1826). Comes havia escrit la seva obra, publicada el 1704, a la fi del segle XVII i en plena sintonia amb la cultura jurídica europea del *mos italicus*. Santponç la critica per manca de sistemàtic i per la seva metodologia casuística, típica de la literatura del *ius commune*, mancada de pla i d'ordre. D'altra banda, s'excusa, per manca de temps disponible, de no haver procedit a una fusió de tot el material aportat per Comes i per no haver-lo presentat en un nou ordre dispositiu més racional i adequat.

Per tant, el pla de la traducció lliure del *Viridarium* segueix sent el mateix de Comes de manera que l'obra es presenta dividida segons aquells quatre grans temes que la literatura notarial del *ius commune* segueix, des del segle XIII, a partir de la *Summa artis Notariae* de Rolandí Passagieri: (i) els notaris, (ii) els contractes, (iii) els testaments i les últimes voluntats, i (iv) els judicis.

Malgrat el temps transcorregut des de l'edició de l'obra de Comes (1704), ni les lleis dels monarques borbons del segle XVIII, ni els costums ni la literatura jurídica posterior havien esvaït la seva vigèn-

cia. La Monarquia Universal de les Espanyes encara no havia esdevingut Estat d'Espanya.

Traduir al castellà el Comes i publicar-lo el 1826 era clarament una labor promotora del coneixement del dret català i de la seva vigència. Bé es pot dir que, ara, els juristes catalans en particular, i els estudiosos en general, disposaven per primera vegada d'un nou manual de dret civil català. Comes era l'exponent de l'escola tradicional del dret català basada en la pràctica a diferència de la concepció teòrica, romanista i minimalista del dret català mantinguda des de la Universitat de Cervera pels seus juristes més representatius, com eren Josep Finestres de Monsalvo i Joan Antoni Mujal de Gibert (Vallet, 2006: 129). Tanmateix, Santponç és ben conscient que l'ordenament jurídic català és una manifestació del sistema del *ius commune*, és a dir, que el dret català es fonamenta en la interacció del *ius commune* europeu (romà, canònic i feudal) amb els *iura propria* catalans (usatges, constitucions, costums i altres drets del Principat). I encara més, dins d'aquest ordenament jurídic català, la tònica del seu contingut correspon al dret romà al qual Santponç considera «un derecho supletorio casi universal en toda Europa».

El dret romà es considera, en èpoques medieval i moderna la *ratio scripta*, la manifestació positiva del dret natural cristià que teòlegs i juristes europeus s'encarregaven de definir i d'interpretar: «Cataluña siguió la marcha general. No abrazando sus constituciones y leyes particulares un sistema completo de legislación, sino más bien determinaciones sobre puntos particulares tomadas en diversos tiempos, se sentó el principio de que llenase los vacíos que dejaba la ley municipal en primer lugar el derecho canónico y después el Derecho romano. Este principio regía cuando escribió Comes, y así no es de admirar que el Derecho Romano forme la base de toda su obra» (Santponç, 1826: 5).

Si s'ha de construir una nació espanyola i s'ha d'elaborar un sol Codi civil d'Espanya, s'ha de comptar necessàriament per fer-ho amb el dret de Castella, que ha estat des del segle XVI el poble d'Espanya que ha tingut l'hegemonia política.

El dret històric de Castella també està fonamentat en la interacció entre el *ius commune* europeu i els *iura propria* castellans. Des del

punt de vista de les fonts del dret castellà es pot dir d'una forma simplificada que les *Partidas* del monarca Alfons X el Savi representen la versió castellana del *ius commune* europeu mentre que els *Fueros Municipales*, el *Fuero Juzgo*, el *Fuero Real*, els *Ordenamientos de Cortes*, i les *Pragmáticas reales*, entre altres fonts jurídiques, representen el nucli dur dels *iura propria* de Castella.

Ambdues tradicions són ben diverses pel que fa al règim jurídic previst per a institucions familiars, matrimonials i successòries. El xoc entre les dues tradicions es resoldrà en bona part a través de les famoses *Leyes de Toro* del 1505 que, en línies generals, s'inclinaran a favor de les solucions dels *iura propria* castellans en detriment de les previstes per les *Partidas* (quota legítima llarga i no pas curta, règim econòmic matrimonial de comunitat de béns i no pas de separació, testament per comissari, forma de successió dels fills adoptius, etc.) (Otero, 1955: 139).

El 1829 Ignasi Santponç, alhora que es troba ultimant la impressió del *Tratado teórico-práctico del arte de Notaría* de Comes, ja està planificant una nova edició de les *Partidas* d'Alfons X el Savi, utilitzant el text editat a Salamanca el 1555 que havia estat sancionat oficialment pel rei Felip II amb cèdula de 7 de setembre del mateix any i que anava acompanyat amb la glossa llatina del famós jurista castellà Gregorio López.

L'aportació més rellevant que es proposava fer Santponç amb la reedició de les *Partidas* era la traducció castellana de la glossa llatina de Gregorio López, anotada i actualitzada amb la normativa posterior al glosador. Així, en la carta que envia des de Barcelona el 25 de febrer del 1829 al seu amic Bonaventura Carles Aribau (Jorba, 2012: 41-43), que es trobava instal·lat a Madrid des de ja feia tres anys, ens diu: «sabiendo que el impresor Amarita se ha visto con una orden del Consejo para suspender la publicación de las siete Partidas con la glosa de Gregorio López, porque a lo que entiendo no se querrá que un particular imprima un cuerpo de leyes, me ha ocurrido que dicha glosa que está al pie de estas en latín podría publicarse en castellano espurgada de cosas impertinentes y añadida con las nuevas disposiciones del derecho español posteriores al glosador» (Santponç, 1829: 38).

Santponç demana a Aribau que amb la seva influència política l'ajudi a fer possible aquest projecte. És cert que una part de les finalitats d'aquest projecte són de tipus empresarial i d'oportunitat professional, atès que Santponç ha d'anar a Madrid per fer el seguiment, com a advocat, d'un plet d'un seu client, encallat en els tribunals de la capital. Amb tot, la idea d'insistir a la publicació de les *Partidas* suposa tornar a l'estudi del dret romà, traduir i esporgar els comentaris del jurista Gregori López, fets en clau del *ius commune* europeu i, a més a més, poder actualitzar la normativa resultant amb el desenvolupament històric que n'haguessin fet les lleis «espanyoles» (és a dir, castelleses) dels monarques posteriors al segle XVI i amb eventuais comentaris o anotacions del mateix Santponç.

Efectivament, era una oportunitat per incidir en la prefiguració del dret espanyol contemporani i d'influir en la futura codificació constitucional de les seves diverses branques.

Aquesta iniciativa no quallarà en aquests moments. No ens consta que Aribau fes cap gestió en aquest sentit. Tal vegada perquè estava en els inicis de la seva carrera a Madrid que «serà llarga i difícil. El triomf li costarà molts anys de lluita» (Fontana, 1963: 8). Tot i amb tot, Santponç no oblidarà aquest projecte, que s'iniciarà finalment catorze anys més tard, el 1843, incorporant destacats juristes moderats, com ara Ramon Martí d'Eixalà, i que no es clourà fins al 1847, un cop Santponç ja havia mort (Vilajosana, 2011: 62). Aquesta iniciativa reeixirà en el mateix moment en el qual la Comissió General de Codificació espanyola es posi en marxa com a organisme dependent del Govern de torn, i que se situa en el període intermedi entre el dos projectes de Codi civil espanyol del 1836 i del 1851, els quals projectes es caracteritzen per uniformitzar estructures familiars i socials diverses i per excloure les solucions previstes històricament pel dret català.

Ignasi Santponç, que va col·laborar en la traducció i en l'anotació dels quatre primers títols de la primera *Partida* (Santponç, 1842: 5-251), ja no veurà la seva culminació perquè va morir el 1846, quan l'obra encara no estava acabada.

VI. La introducció pràctica del dret català

La fallença d'aquest projecte del 1829 no aturà Santponç en la seva labor de producció jurídica. El 1831 es publicarà sota les inicials Y o F-S-B, bé d'ell o bé del seu germà Francesc, amb qui col·laborava en la pràctica de l'advocacia, un *Formulario de pedimentos y providencias arreglado a la práctica de Cataluña y de Castilla...* (Santponç, 1831: 1-100) dedicat a facilitar el coneixement i la pràctica del dret processal català, que no havia estat derogat pel Decret de Nova Planta del 1716 o per legislació especial posterior, i, alhora, a presentar el dret processal castellà que no es podia considerar dret espanyol perquè no tenia una vigència oficial a Catalunya. Tanmateix, al cap de pocs anys el Reglament Provisional per a l'Administració de Justícia promulgat pel ministre Manuel García Herreros del Govern de Juan Álvarez Mendizábal el 26 de setembre del 1835 obligarà a la unificació i a la uniformització del dret processal espanyol amb l'extensió de la vigència a tota Espanya del dret processal castellà, atès que en el seu article 4 establia: «que deban observarse en todo el reyno los trámites que las leyes recopiladas prescriben para cada instancia», és a dir, els tràmits que prescriuen les lleis de Castella contingudes en la *Novísima Recopilación* del 1805 i als quals els jutges castellans amb destí a Catalunya ja hi estaven avesats (Santponç, 1835).

Aquesta política d'unificar i d'uniformitzar el dret processal espanyol sense atendre a criteris de qualitat i a partir exclusivament del dret processal vigent a Castella era un clar avís i precedent d'allò que podria esdevenir amb el dret civil (Vives, 1838: 226).

Ignasi o Francesc Santponç, que ja havia iniciat la redacció d'una sèrie de manuals de pràctica forense dirigits a estudiants i a professionals del dret, va haver de fer a corre-cuita, i durant el mateix any 1835, un *Nuevo Manual de Práctica Forense* (Santponç, 1835), en què s'adjuntava com a apèndix el text íntegre del Reglament Provisional per a l'Administració de Justícia i s'hi afegien: els aclariments, el tractat dels judicis extraordinaris i els formularis adequats a les lleis de la *Novísima Recopilación* del dret castellà del 1805, la qual ja s'intitulava *Novísima Recopilación de las leyes de España*. Tanmateix, per a la resta del contingut, el *Nuevo Manual de Práctica Forense*

reenviava, com a cites de referència, a les doctrines d'aquells doctors del *ius commune* europeu que es consideraven els autors clàssics i especialistes en el dret processal comú romà canònic.

En el primer semestre de l'any 1833, Ignasi Santponç publicarà en quatre toms i en el temps rècord de quatre mesos consecutius, quatre petits tractats sobre *La Donación universal que hacen los padres al hijo primogénito cuando contrae matrimonio según Fontanella...* amb algunes addicions (Santponç, 1833a,b,c,d) basant-se en les dues obres de Joan Pere Fontanella: el *Tractatus de Pactis Nuptialibus* i les *Decisiones* de la Reial Audiència de Catalunya.

Es tracta d'una versió castellana en format de diàleg o de catecisme de la doctrina de Fontanella sobre la primera clàusula que apareix regularment en tots els capítols matrimonials de Catalunya «en que el padre o la madre del que se casa, o los dos juntamente, le hagan donación universal de sus bienes» (Santponç, 1833b: 8). En conseqüència, no es tracten en aquesta obra les doctrines de Fontanella sobre les altres clàusules de l'escriptura de capítols matrimonials. A Santponç li interessa l'estudi d'aquesta figura jurídica «para manifestar como se ha entendido a poca diferencia en el Principado esta donación por espacio de algunos siglos» (Santponç, 1833b: 8). És evident, per tant, l'interès que mostra Santponç per donar a conèixer i per divulgar d'una forma planera i clara aquesta vessant del dret català sorgida dels usos i costums practicats pels sistemes socials i familiars de Catalunya al llarg de la seva història. Tanmateix, aquesta obra de Santponç trigarà a ser coneguda perquè, tal com ens informa Guillem Maria de Brocà, un cop impresa, va quedar sense ser distribuïda fins al 1870, quan es varen trobar guardats els volumets i es van donar a conèixer, gairebé vint-i-cinc anys després de la mort de Santponç, quan l'interès pel dret català ja estava ben despert (Brocà, 1918: 459).

Entre els juristes protagonistes de la revifalla que experimenta l'estudi científic del dret català en la primera meitat del segle XIX hem de tenir en compte Pere Nolasc Vives i Cebrià, a J. A. Elias i Esteve Ferrater (Elias, Ferrater, 1842/1851). També és ben considerable l'obra que es publica el 1843 amb el títol *Código civil Español redactado en vista de los diferentes cuerpos del derecho y demás leyes, de-*

cretos y reales órdenes que se han publicado en España hasta el día, perquè inclou un «Apéndice del Derecho particular de Cataluña». Els autors d'aquesta obra signen amb les sigles «D. F. de P. y D. J. B. S.» que la professora Lídia Arnau atribueix a Francesc Permanyer i a Ignasi Santponç (Arnau, 2003: 12, n. 16). Estimo que és una atribució quelcom dubtosa però que, a manca d'altres proves, no es pot negar que ofereix un cert grau de probabilitat. En el cas de Santponç, la *D.* Significaria Don, la *J.* seria una mala lectura de la *I.* d'Ignasi, i les lletres *B.* i *S.* es referirien als cognoms Barba i Santponç que per error haurien alterat el seu ordre natural (DFP/DJBS, 1843: 313).

En el *Tratado teórico-práctico del arte de la Notaría* Santponç tradueix lliurement els capítols de l'obra de Josep Comes dedicats als feus i a l'emfiteusi, amb la qual cosa comprovem que tenia un coneixement complet i sistemàtic d'ambdues figures jurídiques, dels seus punts de contacte i de les diferències.

En el *Código Civil Español...* del 1843 es dedica el títol cinquè de la part segona a les emfiteusis i als senyoriis. Els senyoriis jurisdiccionals es declaren incorporats a la nació, i totes les prestacions reals i personals que en derivaven queden abolides, és a dir, sempre «que deban su origen a título jurisdiccional o feudal» (DFP/DJBS, 1843: 81).

Per contra, aquelles altres prestacions que deriven d'un contracte lliure queden en vigor, atès que són un producte del dret de propietat.

L'emfiteusi es reconeguda com el dret de percebre totes les utilitats d'una cosa i d'alienar-la, amb la càrrega de pagar un cens anual. El seu règim jurídic pel que fa als drets i obligacions del senyor directe i de l'emfiteuta estan pouats bàsicament del dret de les *Partidas*, és a dir, del *ius commune*, i, per tant, el lluíisme que percebrà el senyor directe cada cop que es vengui la finca serà, per defecte de pacte exprés, el dos per cent del preu de la venda (DFP/DJBS, 1843: 78).

Aquesta normativa de l'emfiteusi, que formula el projecte de *Código Civil Español...* del 1843, està prevista amb un àmbit de vigència general per a tot Espanya. El fet de satisfer la petició de reforma que havien dirigit els parlamentaris catalans al maig del 1835 explicaria que no calgués esmentar aquesta figura de l'emfiteusi en l'apèn-

dix dedicat al «derecho particular de Cataluña», en el qual només s'indicaven els punts discordants del dret català amb la legislació general, com ara el règim de separació de béns, el dot, la donació *propter nuptias*, la tenuta i l'any de plor de la vídua, etc. (DFP/DJBS, 1843: 313 s.).

VII. Conclusions

En definitiva, Ignasi Santponç defensa la seva convicció que existeix un dret natural cristià que la cultura jurídica europea ha positivitzat en diversos ordenaments jurídics medievals i moderns com ara el de Castella o el de Catalunya. La metodologia emprada pel *ius commune* europeu ha provocat la prevalença d'un dret jurisprudencial, basat en el dret romà canònic i en la doctrina dels doctors, el qual, per la seva manca d'ordre i de sistemàtica raonable ofereix una gran inseguretat jurídica i una bona dosi d'arbitrarietat. Tanmateix, el seu contingut, que té el dret romà com a nucli dur, s'ha de preservar com un tresor, atès que és un element comú al dret castellà i al català. El *Tratado teórico-práctico del arte de la Notaría* de Josep Comes i les *Partidas* d'Alfons X el Savi beuen de les mateixes fonts romano-canòniques. Per a un futur Codi civil espanyol aquesta ha d'ésser la base comuna que ha d'integrar el seu contingut. Pel que fa a les discordances dels *iura propria* castellà i català, Ignasi Santponç ens mostra clarament amb la seva activitat, que les institucions del dret català s'han de conservar, s'han d'actualitzar i, s'han de posar de nou en valor, especialment aquelles que, com l'emfiteusi, són primordials per al progrés econòmic i social de Catalunya.

III

Ignasi Santponç i el dret públic

I. Introducció

«Quid leges sine moribus vanae proficiunt» (Horaci, llibre 3, oda 24)

Aquesta cita d'Horaci, a banda de representar un manifest contra els corrents del positivisme legislatiu europeu que van difondre els codis napoleònics (Bellomo, 1991: 10-15) la utilitza Ignasi Santponç per explicar les causes de la dilatada duració de les Corts catalanes en el temps.

Foren els bons costums de la població (*mores*), l'ús de les mateixes bones pràctiques durant segles, allò que va donar una vigència efectiva al dret públic català, fins que «una guerra infausta convertí en rey conquistador a principios del siglo pasado al que había jurado algunos años antes la observancia de nuestros fueros como Conde» (Santponç, 1836: f. 1 vº).

Per a Santponç, cal elaborar una història crítica de la Constitució política de Catalunya per explicar l'establiment i la combinació dels seus diversos poders públics: el legislatiu, el judicial, el defensiu, l'econòmic, l'instructiu i l'executiu; així com per entendre: el dret que ha regit en la societat, els canvis polítics, les revolucions, el pensament polític i les doctrines jurídiques que han justificat i legitimat les institucions. Amb Santponç es trenca l'oblit i aquella «inhibició en qüestions de dret i institucions públiques» que afectava els catalans des de la desfeta del 1714 i que encara persistia en els inicis del primer liberalisme espanyol (Ferro, 1987: 459).

En aquest punt, la vena romàntica de Santponç afluïx lliurement per formular un desig ben íntim i alhora la vindicació d'un passat imaginari (Ribalta, 2003: 16-64): «¡Quién, sacudiendo el polvo de tantos manuscritos combatidos a la vez por la acción del tiempo y por las desidias de los vaivenes humanos, animase lo que fue, cual se

animaron a la voz del poeta escocés los recuerdos antiguos de su patria! Oh! Como entonces desaparecería el mudo silencio de nuestras montañas y el poco interés que nos inspiran esos torreones, esos castillos, esos monumentos de triunfos y de alegrías pasadas...» (Santponç, 1836: f. 1 vº).

Tot i amb tot, Santponç defuig una història que s'interessi exclusivament pels combats i per les conquestes. El seu objectiu ideal és reconstruir la història de les estructures polítiques de Catalunya de forma científica i a partir dels documents, per tal de trobar el sentit i el significat que el dret públic i les institucions polítiques catalanes van tenir en el passat.

Aquest coneixement històric de les llibertats públiques tradicionals pot servir per al present d'una Catalunya que, quan Santponç escriu aquestes idees, està immersa en el procés constituent liberal que durà a la promulgació de la Constitució denominada progressista del 1837, hereva de la Constitució gaditana del 1812, la qual també va regir durant el Trienni Liberal del 1820-1823 (Ribalta, 2003: 48-51). A Catalunya encara es recordava ben bé la pèrdua de les seves llibertats públiques a mans del despotisme monàrquic que es va concretar amb el Decret de Nova Planta del 1716, i es veia com el liberalisme del Trienni havia reduït el seu territori a la condició uniprovincial de comunitat purament administrativa i sotmesa jeràrquicament al poder central, tot seguint les prescripcions de la Constitució de Cadis del 1812, la qual havia estat renovada en la seva vigència durant el període 1820-1823. Posteriorment, la divisió provincial del territori de la monarquia duta a terme per Javier de Burgos el 1833, sota el règim del nou absolutisme doctrinari, no solament va mantenir la condició administrativa i provincial del territori de Catalunya sinó que també va fraccionar la seva unitat administrativa en dividir l'anterior província de Catalunya en les quatre províncies de Barcelona, de Tarragona, de Lleida i de Girona, les quals han romàs inalterables fins a l'actualitat (Sarrion, 1991: 299-301). Només la Junta de Comerç de Catalunya erigida el 1758 es mantindria fins al 1847 com a institució dotada d'una certa potestat pública administrativa no dependent del capità general sobre tot el territori de Catalunya, amb la qual es van poder dur a terme, per la via de fet i de la seva dèbil sub-

ordinació a la Junta de Comerç Central, algunes polítiques públiques en matèria econòmica, d'ensenyament i de promoció d'infraestructures necessàries per al país (Iglésies, 1969a i 1969b: 25-30).

II. El parlamentari

Ignasi Santpontç és un liberal moderat que fou perseguit, tant pel despotisme de Ferran VII el 1823 com pels liberals progressistes d'Espartero el 1840. Ell es mantindrà lleial, tant a les regles del joc establertes per l'absolutisme doctrinari en l'Estatut Reial del 1834 (Montagut, 2013: 225-226) com a les derivades del liberalisme doctrinari de les constitucions del 1837 i del 1845. En els tres casos, el poder públic del monarca es decisiu (amb major o menor intensitat) i en els tres casos apareix la nació espanyola com a renovada categoria jurídicopública, titular també de més o menys poder polític i en procés i de construcció i de definició del seu significat politicosocial.

Antonio Alcalá Galiano ens ho dirà clarament en una de les seves intervencions com a procurador de les Corts de l'Estatut Reial «Señores, uno de los objetos principales que nos debemos proponer nosotros es hacer a la nación española una nación, que no lo es ni lo ha sido hasta ahora» (DSCEP, 1835: 1867).

Com sabem, Santpontç és elegit procurador per a aquestes mateixes Corts de l'Estatut Reial al juny del 1834. Durant les seves intervencions en les legislatures tindrà ocasió de palesar la seva lleialtat a l'ordre legal establert. Així, en una d'elles, el 12 de març del 1835, manifesta: «Yo, señores en este momento no soy Procurador de Cataluña; lo soy de la nación española; de consiguiente, tanto me interesa el bien de mi provincia en particular, como el de todas las provincias del reino» (DSCEP, 1835: 168: 1866).

Tanmateix, la seva visió de la nació espanyola i els seus principis sobre l'entitat nacional no exclouen Catalunya ni els seus drets i llibertats com a col·lectivitat. Ell no diu que sigui representant de la nació espanyola per la província de Catalunya (Sarrión , 1991: 422-423), sinó que, depenent del moment, es considera representant bé de la nació espanyola, bé de Catalunya. La disjuntiva Espanya o Cata-

lunya no és una disjuntiva necessàriament excloent d'un dels termes, sinó que té una naturalesa inclusiva de les dues comunitats. Segons el moment en què actua, es considera representant ara d'Espanya, ara de Catalunya. En aquest sentit, Santponç ofería una solució al debat sobre la naturalesa de la representació política dels diputats que ja s'havia plantejat a Cadis on «el mateix Capmany o el comte de Torreno... van sostenir ser representants *per* les províncies i *de* la nació espanyola sencera» (Toledano, 2011: 81).

Regit per aquests principis, l'actuació parlamentària de Santponç tindrà un perfil de crítica constructiva i alhora una vocació de procurar influir amb les seves propostes en el procés de definició de la nació espanyola i del seu dret públic (Álvarez Junco, 2012¹²: 11-28). El seu objectiu és conjugar l'interès general d'Espanya amb el particular de Catalunya. Per a ell, ambdós tenen cabuda dins del sistema representatiu espanyol de l'Estatut Reial.

Les tres intervencions més significatives de Santponç anaven dirigides: (i) a reformar l'Administració de Justícia, exigint la motivació pública de les decisions judicials per tal d'evitar la seva arbitrietat; (ii) a reduir el pressupost de la Casa Reial, per tal de dignificar la institució monàrquica en temps de guerra i de crisi; i (iii) a rebutjar el vot de confiança que demanava el president del Consell de Ministres Mendizábal per legislar directament des del Govern sobre el finançament de l'Estat, per tal com aquest vot de confiança llevava a les Corts la decisió sobre una matèria de capital rellevància (Muns, 1846: 28-35).

A més a més, les intervencions de Santponç van incidir sobre d'altres temes ben significatius. Així, en matèria que afectava els mecanismes legislatius va maldar perquè publicuessin a la Gaceta totes les memòries, els projectes de llei, els dictàmens i els vots particulars de les comissions, un cop haguessin estat llegides a les Corts i sense que calgués esperar la seva discussió. Aquesta petició anava dirigida a millorar el sistema representatiu i a facilitar la participació de les províncies, ja que possibilitaria la manifestació de la seva opinió sobre els punts que s'havien de tractar en les Corts. Santponç no oblidava que la seva procuració la devia a la província que l'havia elegit i que «Todo lo que somos y valemos lo debemos a nuestros comiten-

tes» (DSCEP, 1835: 1540). El mandat parlamentari era representatiu de la nació espanyola, però tanmateix calia tenir en compte les observacions dels electors.

Un altre moment en què va destacar la intervenció de Santponç en matèria legislativa fou en la discussió sobre la llei electoral. Amb motiu d'aquest debat Santponç va defensar la seva visió sobre qüestions de rellevància diversa com eren les següents: (i) la de determinar si la base sobre la qual s'havia d'establir la representació nacional era únicament la població, o bé si també era aquesta en combinació amb la riquesa i el territori; (ii) la de determinar si era més apropiat per designar els representants de la nació el nom de *diputat* o el de *procurador*; i (iii) la de determinar si les circumscripcions electorals havien d'ésser els partits judicials, els districtes o bé les províncies.

Sobre el primer punt, Santponç compara la nació amb una societat mercantil o industrial en què participen les persones, no solament amb els seus capitals diners, sinó també amb el seu treball i indústria personal. Rebutja en aquest tema la recepció mimètica de les solucions emprades a altres països i defensa que a Espanya s'adopti «la base de la población combinada con la de la riqueza deducida de las contribuciones» (DSCEP, 1836: 394). Advertim que Santponç menysprea la representació territorial que havia establert l'Assemblea constituent francesa del 1791 perquè considera que el seu significat és el d'«una estéril medida geométrica» (DSCEP, 1836: 394). No es planteja que el territori pugui significar una comunitat autònoma de persones, un cos intermedi entre els ciutadans i la nació espanyola amb entitat política pròpia.

Podem afirmar que Santponç manté una visió empresarial i liberal de la representació nacional i, per tant, contrària al sufragi universal i partidària del sufragi censatari: només els propietaris de determinat nivell de riquesa, lliures per contractar i responsables dels seus actes poden ser elegits o elegir els representants de la nació. «El propietario es, por su índole, un ciudadano con el cual más puede contar el poder constituido porque, inevitablemente, se inclina a la conservación del orden vigente» (Grossi, 1986: 20).

Pel que fa a la segona qüestió, s'inclina a favor del nom de *procurador* amb preferència sobre el de *diputat*, per raons de tècnica

legislativa com són la conveniència de mantenir la uniformitat del llenguatge en la legislació i el respecte de la jerarquia normativa: la llei electoral no pot nomenar els representants de la nació *diputats* perquè és de rang inferior a la llei de l'Estatut Reial mateix, que els designa com a *procuradors*. Rebutja també en aquest punt rebre a Espanya la solució que França li està donant en aquells moments perquè no es pot «imitar una nación vecina en las inconstantes fases de su carrera política» (DSCEP, 1836: 396).

Sobre l'alternativa que s'ha d'elegir per procedir a la divisió del territori per raons electorals, Santponç demana ajornar la discussió.

A causa de la naturalesa mateixa d'aquest text, no podem continuar analitzant de forma exhaustiva tots els temes de dret públic tractats per Ignasi Santponç en les Corts o fora de Corts (el deute estranger i el deute interior, el pressupost de l'Estat i de les duanes, el cadastre i les rendes provincials dels territoris de l'antiga Corona d'Aragó, la milícia urbana, les classes passives, etc.), de manera que ens centrarem únicament en les seves aportacions parlamentàries al debat sobre la reforma de l'Administració de Justícia i a la seva visió comparatista de l'antiga Constitució política de Catalunya, i en especial de les Corts catalanes, amb els estats constitucionals contemporanis (Nieto, 1996: 134-185).

III. El pensament jurídic reformista de Santponç sobre la justícia

Com ja hem vist anteriorment, el pensament jurídic d'Ignasi Santponç el du a mantenir la convicció que existeix un dret natural cristià basat en principis de justícia (Grossi, 2006: 70-75) i, en conseqüència, es preocuparà per defensar les idees que en deriven en seu parlamentària quan es discuteixi el tema de la reforma de l'Administració de Justícia, tant per ser el primer signatari de la proposició relativa a algunes mesures urgents en aquest àmbit, presentades el 29 de novembre del 1834, com en la resposta que va donar al ministre Nicolás María Garelli Battifora en el debat parlamentari del dia 9 de gener del 1835.

Atès que la recta Administració de Justícia és un element indispensable de l'ordre social, Santponç i els seus companys recorden que les decisions dels jutges no es poden basar tan sols en «principios abstractos ni en máximas generales» (DSCEP, 1835: 1177).

Per una banda, cal establir una llei orgànica dels tribunals de Justícia que reguli la seva planta i el seu funcionament. Per l'altra, calen uns codis civil, criminal i de procediments i altres disposicions legislatives equivalents en altres matèries. Només la síntesi de les dues mesures legals permetrà obtenir la cobejada seguretat jurídica sobre el dret aplicable i la garantia que el principi de l'imperi del dret –que ara queda reduït a l'imperi de la llei– sigui respectat en les decisions judicials de les causes. Amb això, s'acabaria amb la incertesa i amb la inseguretat jurídiques anteriors, provocades per uns ordenaments jurídics tradicionals: basats en el *ius commune*; oberts a considerar una normativa induïda dels casos reals esdevinguts a la pràctica; i formats per una pluralitat de fonts del dret de diversa índole –costums, lleis, doctrines, sentències, etc.– que s'apliquen a través del reconeixement d'un ampli abast decisor i arbitral a l'equitat del jutge i a la interpretació dels juristes (Cavanna, 1982: 97-101).

Com a mesura complementària en aquesta mateixa línia, la proposició de reforma també preveu la formació d'un projecte de llei sobre responsabilitat dels jutges i magistrats per tal d'evitar i, si escau, castigar l'arbitrarietat judicial en el pronunciament de les sentències. La llei del codi i la llei, en general, és per al pensament jurídic liberal l'expressió perfecta del dret natural racional, malgrat que alhora sigui l'exclusiva voluntat del titular del poder suprem estatal (Grossi, 2011: 16-19). El jutge, en tot cas, s'ha de limitar a aplicar-la, sense poder-ne fer una interpretació creadora de dret, com abans, a través de l'equitat judicial.

Per tant, es recomana l'establiment de tribunals de primera instància compostos, com a mínim, per tres persones, per tal que les decisions definitives respectin també el principi de legalitat i per tal d'evitar els desencerts que s'esdevenen en les decisions dels jutges únics i que l'experiència demostra tan freqüents i abundants.

Seguint aquest fil conductor de cercar mecanismes i mesures que assegurin l'observança de l'imperi de la llei, la proposició de Sant-

ponç té clarament a la vista el model històric català d'Administració de Justícia. Efectivament, per una banda, recomana els judicis d'avinença i de conciliació, i, per l'altra, proposa que es recuperi la figura del jutge relator, amb la qual «los jueces de los tribunales colegiados se reparten por turno, o de otro modo, el cargo de relatores» (DSCEP, 1835: 1177).

És aquest un dels temes que estan estudiant els professors Josep Capdeferro i Eva Serra pel que fa als juristes catalans del segle XVII i al Tribunal de Contrafaccions que va funcionar a Barcelona entre el 1705 i 1713 (Capdeferro, Serra, en premsa: conclusions). Sorpren veure com ara Santponç recupera aquesta experiència catalana del passat, suprimida per l'absolutisme borbònic, per proposar la seva presa en consideració pels legisladors espanyols que al segle XIX s'havien d'ocupar del codi de procediments o de la llei orgànica de tribunals.

Recordem que en el títol *De auditio d'Advocats* de la nova compilació de les *Constitutions y Altres Drets de Cathalunya* del 1588-1589 s'estableix el mecanisme per construir les decisions finals de la Reial Audiència, a partir de les diverses al·legacions en fets i en drets dels advocats (CYADC, 1588-1589/2004: 250).

Així, el tràmit més important per a la producció de la sentència, i en el qual intervenien decisivament els advocats d'ambdues parts, era el memorial en fets del contingut, provats en el procés, que els lletrats de les parts havien de lliurar al jutge relator de la causa.

Això permetia la combinació dels memorials i la concòrdia entre les parts –sota la intervenció componedora del relator– sobre molts fets i proves del procés, de manera que el notari de la causa en feia un memorial a part, signat pels advocats i pel relator, dels fets concordats.

Dels fets dubtosos restants que continuaven en discòrdia entre les parts, el notari en feia un altre memorial. Aquests articles de fets dubtosos es proposaven a la Reial Audiència per tal que dictés una resolució dels dits dubtes i declarés quins fets, dels dubtosos, considerava provats.

La resolució de la Reial Audiència es notificava a les parts per tal que els seus advocats presentessin memorials en dret sobre els fets ja

declarats provats. Finalment, el jutge relator o la Reial Audiència, a la vista del tots els memorials, feia la decisió o conclusió ponderada i motivada públicament en drets, les quals motivacions o algunes d'elles, moltes vegades, eren les al·legades només per una de les parts o, en major o menor proporció, per les dues.

D'altra banda, Santponç es pronunciava en pro de la unitat de codis en totes les províncies per raó d'assegurar l'imperi de la llei i de la justícia en la resolució dels plets i cedint als corrents derivats dels principis del voluntarisme filosòfic francès que s'estaven rebent en aquests moments a Espanya. Tanmateix, la seva aposta en pro de la codificació única no es feia pas per un afany d'uniformitzar el seu contingut amb el dret de Castella i de Lleó. El codi havia de respectar la diversitat o varietat del dret propi existent en diverses províncies del Regne, com ara les d'Aragó, Catalunya o Balears, respecte al dret dels regnes de Castella i Lleó, el qual es prenia ja pel ministre de Justícia Garelli com a matriu o patró pel que fa a una futura uniformització dels continguts del Codi civil que el Govern estimava convenient de fer quan s'escaigués un moment oportú (Arnau, 2004: 79-91).

En efecte, Santponç defensava en la seva proposició parlamentària la uniformitat de codis a totes les províncies «sin perjuicio de las variaciones o medidas excepcionales que por particulares circunstancias deban contener» (DSCEP, 1835: 1177), amb la qual cosa s'al·ludia clarament a la diversitat nacional de les societats existents a Espanya, per raó d'història, de llengua, de tradicions i de drets, com ho reconeixia i donava a entendre amb la seva resposta el ministre Garelli mateix en la seva intervenció parlamentària del 9 de gener del 1835 quan, en referir-se al futur Codi civil, va manifestar: «Y aunque debe ser pauta para todas y cada una de las provincias del reino, cuando llegue el caso, las Córtes verán si es llegado el tiempo de uniformar esta parte secundaria pero muy importante de la legislación en todas, pues no ignora el Estamento que por un efecto de la reconquista, bajo de diferentes caudillos, y por la diversidad de usos, costumbres y de hasta de idioma, es muy distinta esta legislación entre provincias inmediatas. Aún despues de la guerra de sucesión se respetó esta variedad. Y sin embargo de haber pasado mas de un siglo, habrá que examinar con pulso y delicadeza si estamos en sazon de plantear un

método uniforme con los reinos de Castilla y Leon, en las provincias de Aragon, Cataluña é islas Baleares» (DSCEP, 1835: 1179).

En un altre sentit, Ignasi Sanponç considera desitjable per a una recta Administració de Justícia la reducció de la pluralitat de jurisdiccions a la unitat jurisdiccional la qual tindria en l'audiència de cada territori –i, per tant, també en el cas de la Reial Audiència de Catalunya– el seu òrgan de darrera instància per a totes les causes ordinàries incoades en la seva demarcació. Amb això, s'aconseguiria una millora evident del procediment i un augment de la confiança del ciutadà en la justícia ordinària, atès que les jurisdiccions especials o extraordinàries que procedien de l'Antic Règim es caracteritzaven en moltes ocasions per la parcialitat manifesta dels seus tribunals, els titulars dels quals eren al mateix temps jutge i part. També amb aquesta proposta es posaven pals a les rodes al procés de formació d'una doctrina legal uniforme i d'obligada observança per tots els tribunals, per part d'un Tribunal Suprem que s'acabava de crear amb seu a Madrid (1834) i amb una certa jurisdicció sobre tot el territori del Regne.

Amb la proposició de Santponç es demana finalment la presentació d'un projecte de llei provisional sobre l'Administració de Justícia que contingui sis disposicions (Lorente, 1992: 280-287). La més important i significativa serà la primera, dirigida a establir l'obligació de motivar les decisions judicials. Precisament aquesta serà la rebutjada pel ministre Garelli en nom del Govern. Les altres cinc mesures proposades, que seran acceptades pel Govern, són de menor càrrega política i jurídica, per bé que de millora i de modernització del sistema judicial. Es dirigien a establir: (i) que els jutges de les segones o terceres instàncies siguin diferents i en major nombre que els de la primera instància; (ii) que totes les causes del fur ordinari finalitzin en el territori de cada audiència; (iii) que en cap cas hi pugui haver més de tres instàncies; (iv) que els tràmits d'apel·lació se simplifiquin i es facin menys costosos econòmicament; i (v) que es redueixi l'obligació de fer determinades compulses de documents.

Tornant al punt fonamental de la petició de llei, els signants de la petició demanaven, seguint en aquest punt a Ramon Llätzer de Dou (Dou, 1802: 296-297), «Que se obligue a fundar los fallos, así interlo-

cutorios como definitivos, civiles y criminales, a todos los tribunales, jueces o comisiones judiciales, de cualesquiera clase o fuero, por privilegiado que sea, con expresión de la ley, práctica o doctrina en que se apoyen, y explanación del hecho en lo que convenga» (DSCEP, 1835: 1177).

Amb la motivació pública de les sentències es posaria en valor la responsabilitat moral del jutge, cosa que l'obligaria a emetre uns judicis més meditats i a esforçar-se en la ponderació de les raons de les sentències (Espiau, Pozo, 1996: xli-xliii). D'aquesta manera, quedaria en evidència la competència professional i el rigor moral del jutge, el qual, si no ho fes bé, rebria la censura moral de l'opinió pública, la qual examinaria constantment la conformitat o no de les seves decisions judicials amb les raons en les quals es fonamenten.

Amb la motivació de les sentències, els bons jutges podran demostrar la seva competència professional i la seva qualitat humana. D'aquesta manera, el Govern podria avaluar els resultats obtinguts i afavorir la carrera judicial dels millors jutges.

D'altra banda, la motivació de les sentències facilitaria la feina dels tribunals superiors per tal com quedaria reduïda a examinar la conformitat o la contradicció de la decisió amb els motius al·legats. Amb això, es guanyaria en seguretat jurídica en el moment de confirmar o de revocar en la instància d'apel·lació.

Al mateix temps, els tribunals inferiors obtindrien una guia o model a seguir en els fonaments de les decisions dels tribunals superiors.

També les parts interessades hi guanyarien: no intentarien apel·lacions temeràries o inútils o les feren quan hi haguessin fonaments sòlids.

Ignasi Santpontç també rebut anticipadament algunes objeccions que es posen a l'obligatorietat de motivar públicament les sentències, com són aquelles que al·leguen la inexistència de codis i també la manca del mètode científic dels codis moderns, en les lleis vigents; o l'objecció d'aquells altres que veuen en la motivació de les decisions un estímul per a «las cavilidades de los litigantes» i per apel·lar indefinidament.

A la primera objecció, Santponç respon indicant quines són les fonts del dret aplicables en aquells moments i que els jutges han de

conèixer per raó del seu ofici. Així, a Castella regeix el codi de *Las siete Partidas*; a Catalunya la compilació de les *Constitucions i altres drets de Catalunya*; a Aragó, els *Fueros y observancias de Aragón*, a més a més de la *Novísima Recopilación de las leyes de España*, que aplega moltes lleis generals vigents a tot el Regne.

A banda, també existeixen reglaments, usos i costums especials. Finalment, es pot recórrer als principis del dret i a les màximes d'equitat universal.

Si un tribunal no vol motivar la seva decisió en alguna norma d'aquestes fonts del dret és perquè es mou en el camp de l'arbitrarietat i del caprici i no pas en l'àmbit propi de l'Administració de Justícia.

També és falsa l'objecció segons la qual la motivació promou la litigiositat i les apel·lacions indefinides. Si no es coneixen els motius de la sentència de primera instància, el justiciable s'ha de moure a les palpentes i decidir apel·lar –o decidir no fer-ho– per conjectures o per informacions indirectes i errònies; si els fonaments són públics, es podran ponderar de manera informada les probabilitats més o menys elevades d'assolir l'èxit en l'apel·lació, i, per tant, decidir amb plena llibertat plantejar-la o no.

Finalment, la proposició de Santponç i dels seus companys sobre la petició que s'establís legalment l'obligació de motivar públicament les sentències i decisions els tribunals va ser desaprovaada per 83 vots en contra i 34 a favor. Caldrà esperar a la Llei d'enjudiciament civil del 1855 perquè aquest mecanisme que garanteix la llibertat, la seguretat jurídica dels ciutadans i l'observança del principi de l'imperi del dret o de la llei fos incorporat en l'ordenament jurídic espanyol (Tormo, 2011: 915-920).

IV. Una visió comparatista del poder legislatiu de Catalunya

El dia 6 de desembre del 1836, Ignasi Santponç, com a membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i en la seva seu corporativa, va llegir en sessió o junta literària una memòria sobre la Constitució i Corts de Catalunya que es conserva en un manuscrit inèdit de l'Arxiu corporatiu (Santponç, 1836: 1-14). Seran activitats

acadèmiques com aquesta les que permetran més endavant a Manuel Duran i Bas (1856) afirmar que és una missió nobilíssima que té encomanada l'Acadèmia aquella de conservar l'element històric de l'esperit nacional de Catalunya (Duran y Bas, 1857: vi).

El dret públic català està integrat per tota la normativa orgànica que estructura la constitució política de Catalunya (Ferro, 1987: 1-5). Es poden distingir en la història diversos mecanismes de poder en els àmbits legislatiu, judicial, militar, econòmic, instructiu i executiu. Per tenir un coneixement complet del dret públic s'han d'estudiar, no solament la constitució i funcionament de cadascun d'aquests mecanismes, sinó també les seves relacions i interaccions, així com la posició que ocupen en el conjunt del sistema i al llarg de la història.

Tanmateix, Santponç ens adverteix que renuncia a exposar un tema tan complex en la seva totalitat i que se centrarà en el «poder legislativo de nuestra Cataluña, examinándolo en su composición, en su ejercicio, en sus efectos y en su duración» (Santponç, 1836: 3).

Acabarem la nostra exposició d'aquest apartat comentant breument els tres primers punts relatius al dret parlamentari històric de Catalunya que Ignasi Santponç arribarà a comparar en algun dels seus trets amb el dret parlamentari de l'Estat constitucional espanyol.

En tractar de la composició de les Corts es parla dels tres estaments (eclesiàstic, nobiliari i reial) que formen un congrés anomenat *Corts* (Montagut, 1998: xxxvi-xxxvii). Aleshores es planteja la qüestió si aquestes Corts són: (i) dependents de la Corona (com el Consell d'Aragó); o bé (ii) iguals o superiors en poder; o bé (iii) variables en la seva relació amb la Corona, en funció de les diferents matèries.

L'opinió de Santponç és que eren més aviat dependents i subordinades al rei que no pas independents, en el cas de les Corts ordinàries. Tanmateix, en casos extraordinaris podia haver-hi desviació respecte al model ordinari, però aleshores les seves deliberacions i acords tenien un *status* diferent. Normalment, les Corts catalanes eren més assemblees d'assistència i de cooperació amb el rei, que no pas d'independència. Això ho dedueix de les potestats que té el monarca per convocar, per llicenciar i per intervenir en les Corts.

Tot i amb tot, el pactisme jurídic es dona en les Corts catalanes perquè la confecció de les lleis es reduïa als termes d'un contracte, la qual cosa exigia la necessària presència de les dues parts, per tal d'evitar la seva nul·litat.

Pel que fa a l'exercici de les Corts, destaca la seva visió del mandat imperatiu i la de concebre les Corts com el lloc de trobada de les diverses jurisdiccions territorials existents a Catalunya.

Santponç ens recorda que existeixen dos tipus de representacions legislatives: (i) per una banda, el mandat representatiu derivat directament dels ciutadans, sense distinció de classes, interessos o estats, en què es pren l'home en el seu estat natural, on només compten els individus, els elements de sociabilitat en estat primari, separats i descompostos; i (ii), per l'altra banda, el mandat imperatiu que deriva d'unes classes, d'uns *status*, o d'uns drets reconeguts o creats per la llei. Aquí, els elements són compostos o corporatius, formats per grups, classes o reunions en què la llei ja ha reconegut drets.

Les Corts catalanes, com les dels altres països de l'època, són les configurades pel mandat imperatiu i no pas pel representatiu.

L'objectiu de les Corts és cercar un lloc de trobada dels titulars de potestats públiques o jurisdiccions a semblança –segons Santponç– dels governs federals dels quals Suïssa i els Estats Units d'Amèrica del Nord en són un bon exemple.

En aquests models constitucionals, allò que es representa en les assemblees legislatives són els estats o territoris i no pas els individus, com ara en el sistema unitari de les monarquies constitucionals europees, on es pren per base la població i no pas el territori (Herbert, 2014: 199-271).

Els síndics i procuradors, en les Corts catalanes, representaven directament els municipis reials i les baronies senyorials nobiliàries i eclesiàstiques, i, per tant, representaven indirectament els ciutadans i veïns dels municipis reials i els vilatans i pagesos de les baronies.

Pel que fa al funcionament i als efectes de les Corts, la qüestió principal rau a establir un procediment per tal que els tres estaments, que tenen interessos diferents, arribin a concordar en punts comuns, als quals el monarca atorga o no la seva aprovació, donant com a resultat, en el primer cas, la promulgació de constitucions. Era una llei

fonamental de Catalunya que les constitucions s'havien d'establir amb el consentiment dels membres amb vot en Corts, dotats de poder suficient per tractar i atorgar el donatiu al rei.

Es pregunta Santponç per què hi havien tres Braços a les Corts catalanes i no pas dos, com a Anglaterra, o quatre, com a Aragó. La seva opinió és que fou per causes històriques i circumstancials, les mateixes que determinaran que a Castella s'excloquin el primer i el segon estament des que varen perdre les seves llibertats davant les potestats del monarca.

Finalment, es planteja analitzar comparativament algunes diferències entre les Corts catalanes i les Corts espanyoles de Cadis del 1812-1814 i de l'Estatut Reial del 1834-1836. Els punts de contrast examinats són els següents: (i) el mode de constituir les lleis; (ii) la formació del consentiment sobre el contingut de les lleis; i (iii) l'atorgament del consentiment pel monarca.

En les Corts catalanes els estaments enviaven tractadors al rei o viceversa, era el rei qui els enviava als estaments per tal de concordar el contingut dels capítols de cort o constitucions. Això no era comparable amb el sistema de la intermediació ministerial responsable del segle XIX. En el primer cas es tractava d'una negociació política en què la iniciativa legislativa residia en els estaments; en el segon, d'una tramitació parlamentària de naturalesa més administrativa, en què la iniciativa política residia en el Govern. D'altra banda, les deliberacions i votacions dels estaments de les Corts catalanes es feien en sessions secretes, mentre que en les Corts de Cadis i de l'Estatut la formació de la llei es feia en sessions públiques i tenint molt en compte l'opinió pública. En darrer lloc, el consentiment atorgat pel rei en les Corts catalanes s'atorgava de forma global al final de les sessions de Corts, mentre que al segle XIX el rei sancionava individualment cada llei que s'aprovava per les Corts.

V. Conclusions

En definitiva, Ignasi Santponç dominava la teoria i la pràctica del dret públic. La teoria perquè havia estat professor de la Universitat

de Barcelona el 1822, entre el 1836 i el 1840, i des del 1844 fins a la seva mort. Havia ensenyat la innovadora assignatura de principis de legislació universal, en la qual, pel que fa al dret públic, examinava l'origen del poder i de l'autoritat sobirana, la forma dels governs, els impostos i el dret administratiu. La pràctica del dret públic l'exercí en l'Ajuntament de Barcelona com a oficial cap de taula, com a secretari i també a les Corts de l'Estatut, durant les dues legislatures del 1834-1835 i 1835-1836. En aquests àmbits, va voler impulsar la reforma del dret públic espanyol per tal de sotmetre la política i l'Administració a l'imperi del dret i de la llei. Les seves propostes, quant al pressupost de la Casa Reial, al sistema electoral, al vot de confiança i a l'obligatorietat de motivar les sentències i decisions dels tribunals perseguïen aquest objectiu.

En la defensa de les seves conviccions, Santponç va fer servir tant els seus coneixements de dret comparat adquirits per un estudi prolongat i fecund d'obres d'autors contemporanis de referència com també els coneixements derivats de les seves recerques arxivístiques i bibliogràfiques sobre la història de les institucions públiques de Catalunya, les quals, com en el cas de les Corts catalanes, li van servir de model a tenir molt en compte en el moment de ponderar els projectes de reforma més adients per al futur dret públic espanyol. En aquest sentit, Santponç continuava en la línia endegada per la redacció d'*El Vapor* i pels treballs del seu amic Ramon López Soler, de posar en valor les institucions parlamentàries de Catalunya i d'Aragó i el mètode comparatista per tal de «reformar un Estatuto Real que s'havia palesat com un instrument jurídic insuficient» per vehicular els interessos de la burgesia espanyola del moment (Ribalta, 2003: 16-17, 64).

IV

La defensa dels interessos morals i materials de Catalunya

I. Els interessos morals

Ja hem vist en l'apartat anterior com Santponç detecta la urgent necessitat d'estudiar la història de Catalunya i de recercar els seus orígens i la seva evolució a través d'una metodologia crítica que, pouant en els arxius coneixements nous i inèdits, permeti formular una interpretació que animi els records antics de Catalunya, la pàtria terrenal, i alhora que expliqui la seva constitució política del passat i la seva memòria i tradició jurídica que han arribat fins al present.

Apología de las Sociedades literarias de instrucción e historia de la Filosofía de Barcelona, aquest és el títol que va rebre el text del discurs que Ignasi Santponç va llegir com a secretari de l'esmentada Societat Filosòfica de Barcelona el dia 11 de juliol del 1817 (Santponç, 1817: 1-23). En ell, ens recorda que la il·lustració és una obra col·lectiva que reposa sobre la societat dels savis, que comuniquen recíprocament els seus coneixements per tal de fer progressar la raó i, amb la seva aplicació pràctica, assolir la felicitat política de les nacions. A partir d'aquí, i com dirà el seu mestre Eudald Jaumandreu: «el arma más poderosa para tener sufocada y desterrada la tiranía es la instrucción del pueblo, principalmente en los elementos de la social» (Jaumandreu, 1839: III).

En la república de les lletres regeix l'imperi de la veritat assolida mitjançant la reflexió crítica i el bon gust, i no pas seguint servilment el criteri d'autoritat.

La Societat Filosòfica de Barcelona, fundada el 1815, a instàncies de Joaquim Lleró, per uns quants lletraferits, entre els quals es trobava Santponç, tenia com a objectius: la instrucció i l'educació dels seus membres en coneixements científics i en l'avaluació crítica. En definitiva, en l'Acadèmia es tractava tant d'aprendre continguts cultu-

rals com de raonar ordenadament i amb exactitud per adquirir una solidesa en el pensament i alhora una felicitat personal en la fraternitat que lligava els seus membres (Ribalta, 2003: 19-21).

Tot i així, la voluntat d'incidir o d'influir en la societat, i en especial en la conformació de l'opinió pública, es considerava indirectament com un mitjà per reformar Catalunya, pel fet de generalitzar els coneixements més útils en l'àmbit de l'economia i de la il·lustració, tot i tenint en compte la creixent efectivitat política de l'opinió pública, la qual en aquells moments ja s'albirava com a activa matriu del dret i com una força potent de transformació social.

Els nous valors reformistes, bel·ligerants amb la ignorància i amb la dictadura de les passions, s'havien de cercar en les ciències de la natura, en els valors de la moral cristiana i, també, en la història i en els costums del avantpassats.

Per tant, a fi d'organitzar aquesta recerca pluridisciplinària i transversal, la Societat Filosòfica es va dividir en quatre classes: la classe de Lògica i de Metafísica; la classe de Física o de Ciències de la Natura; la classe d'Oratòria i de Poesia; i la classe d'Història i d'Economia Política. Si ens centrem en les activitats d'aquesta última durant el primer any de funcionament de la societat (1816) ja veiem encarrilada l'avidesa de coneixements dels seus joves membres en l'estudi de temes referits a la història general i a la història econòmica de Catalunya, els quals, més endavant, permetran ponderar i defensar els interessos morals i materials de la Catalunya contemporània.

De fet, i pel que fa a la història general, s'havia treballat en l'estudi crític de la fundació de Barcelona «dentro de cuyo recinto vieron los siglos la corte de tantos Príncipes, y la cuna de tantos héroes» (Santponç, 1817: 20). També es va estudiar la invasió dels musulmans a Espanya, la qual cosa va permetre impugnar com a falsa la història de la Cava. Utilitzant amb rigor la cronologia es va establir el llistat dels patriarques que va tenir l'Església en els seus primers temps. Quant a la història econòmica, la línia prioritària de recerca tenia una clara finalitat reformista i d'incidència en les polítiques públiques més convenients per a Catalunya: «hemos visto comparado políticamente el comercio de varias naciones; expuesto el modo como se arraigó, creció y fructificó la industria de algunos pueblos

en manos del interés de los mismos y con una simple protección de su gobierno; atacada fuertement la opinió temeraria de aquellos que no quieren abrir otras fuentes a la riqueza pública que las de la agricultura (...) descritas con todos sus males las avenidas grandes de manufacturas, con que el comercio de un país ahoga regularmente la industria naciente de otro» (Santponç, 1817: 20).

En la mateixa direcció els joves d'aquesta quarta classe de la Societat Filosófica van estudiar el prejudici que provoquen les polítiques que obstaculitzen el comerç de cereals i l'encert d'aquells governs que saben proporcionar l'extensió del seu sol agrícola a la laboriositat dels seus naturals i a la qualitat dels terrenys.

La conclusió que inferim d'aquests estudis, tenint en compte el marc cultural en el qual es van realitzar, és que es dirigeixen a il·lustrar la conveniència que a Catalunya es fomenti el comerç i la indústria per sobre de l'agricultura i mitjançant un sistema aranzelari que protegeixi inicialment les manufactures catalanes de la competència exterior. De més a més, es demana llibertat en el comerç de cereals per assegurar l'abastament de Catalunya a preus de mercat europeu, d'un preu que no encareixi els salaris i, en definitiva, que no encareixi els productes manufacturats fins a un punt que impedeixi la seva exportació en el futur.

Il·lustració històrica sobre Barcelona, bressol de tants prínceps de Catalunya, i il·lustració d'història econòmica sobre el comerç, sobre la indústria, sobre l'agricultura i sobre la seva millor combinació per produir el nivell més alt possible de riquesa. D'aquesta il·lustració acadèmica se'n desprèn ja el 1817 un programa d'actuació política per a Catalunya i per a Espanya que Ignasi Santponç anirà seguint com a ciutadà compromès amb la defensa dels interessos morals i materials de la seva pàtria.

Com a fites més significatives d'aquest activisme de Santponç en pro d'una Catalunya que se sent part d'Espanya i en defensa dels seus interessos ens fixarem en l'activitat com a editor i redactor del *Periódico Universal de Ciencias, Literatura y Artes* (Guillamet, 2003: 391), periòdic literari setmanal que es va publicar a Barcelona entre el 6 de gener i el 26 de maig del 1821 «en el que se incitava a escribir una historia de Cataluña que recoriera las victorias militares y des-

empolvava las características de las meritorias instituciones catalanas» (Roca, 2010: 23-24); d'altra banda, analitzarem l'*Informe que la Junta de Comercio de Cataluña ha dado al Gobierno acerca del proyecto de ley de Aduanas y Aranceles con una adición y estado sobre los grandes consumos que hacen la provincias catalanas de los frutos y productos de las demás del Reino* ([Santponç], 1841: 1-88). Aquest informe, donat formalment per la Junta de Comerç, va ser publicat a Barcelona el 1841 juntament amb una addició relativa a *Algunas consideraciones sobre la industria manufacturera en general*, per bé que podem atribuir la seva autoria efectiva a Ignasi Santponç a partir del contundent i rotund testimoni que ens ofereix el seu amic Ramon Muns (Muns, 1846: 24, 40-41). Seguiria en aquest punt la labor d'assessor que el seu meste Jaumandreu havia realitzat fins a la seva mort un any abans (1840) quant a redactar els escrits que «les entitats econòmiques catalanes publicaren o enviaren a Madrid en defensa de la nostra indústria» (Iglésies, 1969: 62). Malauradament, no podem analitzar el text que Santponç va llegir en la sessió de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona el 9 de març del mateix any 1841 «sobre el estado económico de Catalunya anteriormente á la guerra de sucesión», atès que no em consta que fos editat i no he pogut localitzar el manuscrit (Miret, 1921: 269).

Com ens recorda Jaume Guillamet «La figura dels redactor va prendre una importància superior tant en l'elaboració com en l'orientació dels diaris». El *Periódico Universal de Ciencias, Literatura y Artes* (Guillamet, 2010: 36) fou el setmanari de Santponç. És possible que seguís l'orientació de la desapareguda *Memòria de Agricultura y Artes* de la Junta de Comerç (juliol del 1815 - juny del 1821), de la qual el seu pare fou redactor (Guillamet, 2003: 380), però en tot cas fou l'instrument d'expressió pública del seu programa il·lustrat de reformes.

En l'advertència final dels editors, és a dir, d'Ignasi Santponç, publicada en el número 21, del 26 de maig del 1821, es posiciona clarament l'orientació seguida pel setmanari en la defensa de la revolució liberal que ha d'impulsar el desenvolupament de totes les ciències.

El Periódico Universal fou i volia ser un periòdic literari provincial per bé que en aquells moments la divisió provincial de Javier de

Burgos encara no s'havia produït, de manera que parlar de província el 1821 a Barcelona és el mateix que parlar de Catalunya.

És des d'aquesta perspectiva que té sentit parlar de provincialisme. Segons l'editor Santponç «nuestro Periódico podía y debía ser provincial; y convenía no perder jamás de vista esta idea» (PUCLA, 1821, 26 de maig: 339) i comptava que el *Periódico* trobaria la seva protecció natural a Catalunya i en els catalans, en l'esperit de provincialisme –o de protocatalanisme, gosem dir–, el qual mai abandonarà a Catalunya. En aquests moments, Santponç no percep l'abast polític que poden tenir els termes *nació*, *regió* o *província* amb vista a un projecte polític de recuperació de llibertats públiques per a Catalunya com s'esdevindrà a la fi del segle XIX amb l'aparició el 1886 del Centre Escolar Catalanista, la plataforma formativa del nucli dur del futur nacionalisme català (Harty, 2002: 38).

A més a més, era raonable pressuposar que un periòdic provincialista o protocatalanista hauria d'esser el predilecte dels savis i acadèmics provincials o catalans. Per tot això, l'orientació del *Periódico* es dirigia a tractar temes catalans. Segons Santponç es pouarien els temes de debat o de discussió de «nuestra literatura [ara sí] catalana [i no pas provincial], nuestra historia, nuestras antiguas instituciones políticas, etc...» (PUCLA, 1820, 18 de març, «Prospecto»: 1).

Tot i així, el *Periódico Universal* no volia quedar reduït a esdevenir un setmanari literari de pura erudició i tancat en la torre d'ivori de l'alta cultura. Se cercava una utilitat pràctica basada en la projecció reformista dels seus resultats literaris i científics en la societat catalana: «eran y son incalculables las ventajas que reportarían en Cataluña tan industriosa y aplicada, las ciencias, la literatura y las artes de un periódico literario bien organizado...» (PUCLA, 1821, 26 de maig: 339-340).

Tanmateix, l'amor il·lusionat per a Catalunya d'Ignasi Santponç no fou suficient per assegurar la massa crítica necessària de subscriptors que asseguressin la viabilitat econòmica del *Periódico*, de manera que al mateix maig del 1821 va haver de plegar perquè només tenia vuit subscriptors.

Durant els cinc mesos de vida, el *Periódico Universal* va anar publicant, en la seva secció d'Història i d'Antiguitats diversos docu-

ments inèdits de caràcter històric o literari, principalment relatius a la Corona d'Aragó i al Principat de Catalunya, per posar en valor aportacions rellevants dels catalans a la cultura europea en els seus diversos àmbits (polític, econòmic, literari, científic...).

En l'àmbit polític, molts dels documents publicats anaven dirigits a destacar doctrines i mecanismes institucionals del passat que poguessin ser objecte de comparació o de ponderació amb les institucions contemporànies com, per exemple, la legislació, el dret públic, l'economia política, la moral pública... Recordem que, des de les Corts de Cadis del 1812, existí una lectura catalana no reeixida de la monarquia que utilitzava la història per afavorir una organització federalitzant de la nova nació espanyola en construcció (Roca, 2011: 200-201).

Ignasi Santponç defensava una idea nacional d'Espanya plural no ben acabada de formular que incloïa i respectava Catalunya com a nació i no merament com una província administrativa de la Castella/Espanya unitarista.

Les glòries historicopolítiques de Catalunya les trobava Santponç en la història del dret català: «en la celebración de sus Cortes y Concilios, en las solemnes juras de sus Condes, en el establecimiento y continua defensa de sus queridas instituciones y libertades, y en las compilaciones de sus códigos municipales» (PUCLA, 1820, 18 de març, «Prospecto»: 5).

Tot i amb tot, la il·lustració de les glòries catalanes no s'orientava a contraposar-les a les glòries espanyoles, ans al contrari: les glòries catalanes se sumaven, però sense dissoldre la seva fisonomia, en les de la pàtria o nació espanyola en construcció, la qual, per aquesta mateixa raó, tenia una naturalesa composta, i no pas simple i uniforme: «Tiempos es en fin de que los españoles, y entre ellos los catalanes, sepan las glorias de su patria y los ejemplos de su virtud y sabiduría, que nos han dejado en herencia nuestros abuelos», és a dir, els nostres avis catalans (PUCLA, 1820, 18 de març, «Prospecto»: 7).

Estimo que les vacil·lacions en l'ús de la terminologia política per part de Santponç són degudes a l'època en les quals es formulen, quan la sobirania del monarca absolut estava cedint el seu lloc a la sobirania de la nació espanyola i, per tant, quan s'havia de construir

un concepte clar i distint de nació espanyola a partir de les restes d'una monarquia borbònica, en part de naturalesa composta (Navarra, Castella, territoris bascs, les Índies) i en part uniforme (territoris incorporats a Castella de la Corona d'Aragó, arran de la guerra de Successió). Aquesta via transitada per Santponç estarà ben obstruïda per les tendències doctrinals del centralisme liberal que criticaven sense miraments tot allò que el pogués flexibilitzar (Arbós, 2010: 24-31).

Així, veiem que, en parlar de les Corts catalanes, Santponç segueix a Capmany i ens diu que fins a les de Barcelona del 1283 no van formar un «Parlamento nacional» (PUCLA, 1821, 26 de maig: 345). A partir d'aquesta data, els pobles de Catalunya van tenir representació a Corts que ell qualifica com a «representació nacional». Després fa una comparació entre els principis de llibertat, d'igualtat i de legalitat de la Constitució de Cadis del 1812 i les llibertats i franqueses medievals i modernes de Catalunya, com també amb els mecanismes igualitaris en el repartiment de les contribucions i amb aquells que garanteixen l'observança o l'imperi del dret a Catalunya abans del 1714, per a concloure fent una apologia de la història i de la revelació i de l'edició d'«estos documentos legislativos, donde resalta a cada instante el respeto debido por tantos títulos a nuestras leyes fundamentales» (PUCLA, 1821, 26 de maig: 346).

La Constitució de Cadis del 1812 establí en el seu article tres que la sobirania resideix essencialment en la nació, de manera que pertany en exclusiva a la nació espanyola el dret d'establir les seves lleis fonamentals. Amb aquests principis es cancel·la alhora la sobirania del monarca absolut i la vigència dels drets històrics.

Tot i això, la doctrina moderada d'Ignasi Santponç serà contrària tant al despotisme legislatiu de la monarquia absoluta com a l'absolutisme legislatiu de la monarquia constitucional. Així, el model de monarquia espanyola contemplada i defensada per Santponç té en compte el passat i exigeix el respecte degut a les seves lleis fonamentals històriques. El model que configura és el d'una monarquia moderada per les lleis fonamentals i, com hem vist abans, aquestes lleis fonamentals en matèria de potestat pública tant es poden trobar en la història de Catalunya (les Corts, l'imperi del dret, les llibertats públiques, etc.) com en la història de Castella i en les seves lleis, institu-

cions i llibres legals, com ara les *Partidas* del rei Alfons el Savi o la *Nueva Recopilación* del 1567. No són els drets subjectius ni les potestats públiques de la nació (espanyola o catalana) allò que cal definir i protegir, sinó els drets objectius dels ciutadans, les seves fronteres de llibertat que ningú està autoritzat a traspassar.

Aquest enfocament de Santponç explica les seves vacil·lacions en l'ús de la terminologia política referida a les nocions de *pàtria* i de *nació*, en aquesta època inicial del Trienni Liberal.

II. Els interessos materials

Passem ara a analitzar breument l'informe que Santponç va redactar per encàrrec de la Junta de Comerç el 1841, amb ocasió del projecte de llei de Duanes i Aranzels que impulsava des de Madrid el Govern del general Baldomero Espartero.

Ramon Muns, marmessor dels llibres i escrits de Santponç (Muns, 1846: 24, 41 i 45), acredita que el nostre jurista és l'autor d'aquest llarg text, malgrat que formalment ve signat pels representants de la Junta de Comerç de Catalunya Honorat de Puig (vicepresident), Mariano Sirven (vocal), Agustí Ortells (vocal) i Pau Félix Gassó (secretari-comptador) ([Santponç], 1841: 86).

L'informe estava estructurat temàticament per tal de poder comentar en els diversos apartats els temes més rellevants, com eren: els principis general i el règim de les duanes; els aranzels d'importació i els d'exportació del Regne; unes substancials consideracions sobre la indústria cotonera i sobre la indústria manufacturera, en general; i les conclusions seguides d'unes addicions i apèndixs en què es relacionaven els articles introduïts a Catalunya procedents de diferents províncies del Regne.

Si bé en matèria de dret, de llengua, de cultura i de costums la nació espanyola era composta per una diversitat heterogènia de societats, pel que fa a la política aranzelària i pel que fa al mercat s'havia de regir per aquella uniformitat solidària que protegís la viabilitat de la indústria, el ram econòmic de futur, per ser el més eficient i productiu quant a l'augment de la riquesa, per a tota Espanya.

Com indicava Santponç «Una y mil veces se encuentra, que la Nación en materia de Aranceles es una sola sociedad o familia; y en ésta jamás se quita el pan o se perjudica en parte a uno de sus individuos, sin que se resientan todos los demás. El rayo de muerte que empezase descargando su acción fatal sobre los establecimientos fabriles, circularía después con rapidez por todo el Reino, hasta penetrar en las íntimas entrañas de la tierra» ([Santponç], 1841: 88).

L'informe és un fonamentat discurs contra l'aplicació indiscriminada del principi de la llibertat absoluta de comerç i, en conseqüència, un discurs contra la política de comerç exterior d'Anglaterra en quant aquesta potència marítima vol imposar-la als seus clients de l'estranger. Aquest discurs sobre la llibertat absoluta de comerç té greus fallences en quant es fonamenta en les conviccions utòpiques de la fraternitat universal, de la diversa repartició dels dons de la Providència i en l'odi general envers els abusos comesos en el seu exercici. Atès que, a la pràctica, la llibertat absoluta de comerç no permet exigir reciprocitat a les potències econòmiques més dèbils, el resultat és «el sacrificio de la buena fe en aras de una astuta diplomacia» ([Santponç], 1841: 4).

El triomf de la revolució industrial a Anglaterra li ha permès construir un imperi comercial i marítim amb l'exportació dels seus productes manufacturats més barats que ofeguen la indústria nacional a Espanya i, en especial, la de Catalunya. Per defendre la producció nacional cal endegar una política comercial i aranzelària adequada.

En aquest sentit, es distingeix entre un sistema protector i un sistema prohibitiu per protegir alhora la producció i els consums nacionals espanyols.

El sistema protector consisteix a imposar als diversos productes un aranzel que tingui en compte el preu natural del mercat, de tal manera que impedeixi als productes estrangers ofegar la producció nacional espanyola.

El sistema protector necessita un sistema de duanes eficient que eviti el contraban, la qual cosa és totalment impossible en aquells moments de desgavell polític i institucional, quan Espanya tot just acabava de sortir d'una guerra civil que havia durat set anys. El problema del sistema protector ineficient és que permet legitimar fàcil-

ment el contraban amb la falsificació o canvi de les marques dels productes introduïts sense pagar aranzel.

Per tot això, la Junta de Comerç considerava imprescindible la reducció del nombre de duanes i la intensificació de la vigilància del contraban. Pel que fa als aranzels considera que són una figura jurídica que ha de conciliar interessos ben diversos com són: els rendiments estatals, el futur de la indústria i el foment de la navegació mercantil.

L'informe es queixa dels efectes perniciosos a Espanya de l'aplicació indiscriminada del principi de la llibertat de comerç per tal com s'han imposat aranzels més febles als productes de consum improductiu, és a dir, que s'ha beneficiat les indústries estrangeres en perjudici de les indústries catalanes de la nació espanyola ([Santponç], 1841: 20).

La Junta, en la veu de Santponç, aposta per una política pública de llibertat de comerç raonable i moderada, que no afecti tots els productes per igual, ni uns, sí, i els altres, no, de forma indiscriminada: «Sólo, pues, adoptando según los casos una u otra de las tres medidas, de libertad absoluta, de derechos llamados protectores, y de prohibiciones, es como puede admitirse el término medio y la libertad razonable y moderada que se ha invocado» ([Santponç], 1841: 22).

Per a les entrades de matèries primeres és necessària la llibertat absoluta de comerç o la imposició d'uns aranzels molt lleus, per tal d'assegurar el subministrament de la indústria nacional. En canvi, quant a les entrades dels productes manufacturats, s'ha d'establir la no-admissió o la prohibició i mai s'ha de substituir per principi aquesta prohibició per uns drets protectors que només poden ser benèfics si s'apliquen en casos concrets i després d'unes anàlisis molt detallades del seu preu natural i de la seva posició en els mercats ([Santponç], 1841: 25).

Cal protegir la indústria amb les mesures aranzelàries o prohibitives i de repressió del contraban per tal de garantir la prosperitat general del Regne. L'anàlisi dels diversos productes concrets es fa per l'informe de forma molt detallada i, des d'una òptica proteccionista dirigida al foment industrial i de la riquesa nacional. En aquest sentit, es té en compte la radicació o no a Espanya d'indústries que

produïen els diversos productes (cuir vell, estam filat, ferro colat, ferro en cargols de rosca, llautó, llenya i carbó, etc.).

Per afavorir la innovació, l'informe de Santponç proposa que s'apliqui el principi de llibertat de comerç per a l'entrada dels prototips de totes les noves màquines industrials a fi de fomentar la seva introducció al Regne i de permetre que els artesans espanyols les puguin imitar tan aviat com sigui possible i, a continuació, fabricar-les a Espanya.

També s'aposta per afavorir la llibertat de fabricació i per acabar amb els monopolis concedits per l'Estat, com en els casos del sofre i del salitre, els quals, malgrat existir-hi en abundància a Espanya, no es poden oferir al preu natural, la qual cosa fa que no es pugui competir amb els productes que vénen de l'estranger.

L'informe de Santponç dóna un tractament especial a la indústria del cotó a Catalunya, tant pel que fa al cotó en rama com als filats i als teixits de cotó, i palesa d'aquesta manera l'estreta vinculació del jurista amb la Junta de Comerç de Catalunya, que, com sabem, ja venia de lluny, i amb les altres institucions defensores dels interessos materials de Catalunya, amb les quals també havia treballat com a jurista, assessor o funcionari (l'Ajuntament constitucional de Barcelona, la Comissió de Fàbriques i la Societat econòmica d'Amics del País) ([Santponç], 1841: 53).

Aquesta defensa de la indústria tèxtil catalana coincideix amb la fundació a Barcelona de les primeres fàbriques de vapor pels empresaris cotoners, la majoria d'ells *self-made men* i fundadors de llinatges d'industrials catalans, alguns dels quals destinats a tenir un protagonisme social i polític ben destacat en la història catalana i espanyola del segle XIX (Bonaplata, Camps, Rull, Serra, Armengol, Juncadella, Vilardaga, Muntadas, Mas, Balius, Puigmartí, Santaló, Torrents, Giralt, Safont, Carbó, Güell, etc.) (Raveaux, 2005: 172-173).

Segons Santponç, Catalunya és sacrificada en nom de l'interès nacional espanyol «Nada prueba más que Catalunya sacrifica sus intereses hasta donde es posible para el bien nacional, que el haber tenido y el que continúe la entrada de los algodones de levante y de otros puntos estrangeros con el gravámen de un derecho» ([Santponç], 1841: 51).

El nou projecte d'aranzels modificava la situació anterior i admetia l'entrada de tots els filats sense distinció, sota el pagament d'un aranzel. El Govern al·legava que d'aquesta manera s'atacava i prevenia la possible formació de monopolis i se suprimien les càrregues que, a causa dels monopolis, gravaven el consum i els altres sectors de la indústria. Aquest atac a la indústria catalana de filats, es feia sense que el Govern s'hagués informat prèviament de la realitat fabril de Catalunya i en contra del principi, acceptat pel Govern mateix, d'ajudar tota indústria espanyola contra la competència estrangera. A més a més, era notori que gravar el consum a favor de la producció nacional és una aposta segura per a la riquesa futura del Regne.

Abocar Catalunya a competir amb Anglaterra era el mateix que ofegar la incipient indústria catalana, atès que Anglaterra era una potència industrial de vanguardia, que exportava anualment més de tres milions de peces de teixits pintats, a banda del cotó filat i dels teixits de cotó per un valor de 700 a 800 milions de rals. Substituir la prohibició d'entrada de teixits estrangers per drets protectors poc efectius inundaria Espanya de filats i de teixits anglesos i tot l'esforç dels empresaris i dels emprenedors catalans es malmetria i esdevindria un no-res ([Santponç], 1841: 57).

Santponç descriu la situació amb l'ajut d'una metàfora: «La industria, se ha dicho mil veces, que es una planta sumamente sensible. Si son vencidos los hiladores, el desaliento va a ser general: hay capitales i anticipaciones que se han realizado a la filatura en cuantiosas sumas y a costa de mil compromisos, sacrificios personales increíbles, riesgos corridos de toda especie, viages costosos verificados, operarios y artífices llamados con el aliciente de futuros premios, máquinas importadas venciendo toda clase de obstáculos, terrenos comprados, espaciosos edificios levantados, caserios y pueblos aumentados» ([Santponç], 1841: 64).

Santponç és conscient que en aquests moments s'està produint la revolució industrial a Europa i que tot està canviant. Per tant, l'informe aconsella no precipitar-se en els canvis i no fer alteracions –com ara l'aranzelària d'aquest projecte de llei– la utilitat de les quals no sigui perfectament clara.

La indústria de teixits de cotó s'està estenent als Estats Units d'Amèrica i també a Mèxic i en una part de les antigues possessions espanyoles d'Amèrica. A Barcelona ja s'ha fet sentir la competència d'aquestes manufactures americanes, de manera que no és estrany que aquests competidors pressionin el Govern espanyol perquè suprimeixin les prohibicions d'entrada dels seus productes.

Santponç repassa els mitjans utilitzats pels competidors estrangers de la indústria espanyola per destruir-la, així com els arguments i les raons donades per atacar el sistema prohibitiu i per implantar la llibertat absoluta de comerç. A continuació, i utilitzant una hàbil i eloqüent dialèctica, contesta a les objeccions formulades per defensar aquelles polítiques públiques liberals, no radicals a ultrança sinó més aviat raonables i moderades, les quals, per tal de protegir la indústria espanyola, defensen la utilitat pública i l'interès general de la nació.

Els competidors estrangers han manipulat l'opinió pública amb articles contraris o transaccionals amb el sistema prohibitiu; han desfigurat els fets per argumentar conceptes equivocats; han afectat que l'abolició del sistema prohibitiu no beneficiaria Anglaterra; han promogut propaganda econòmica que era defensada pels seus emissaris en el Parlament espanyol; han fet guerra comercial amb baixades de preu dels productes per esfondrar els productes espanyols; s'han aprofitat de la guerra civil espanyola per fer contraban i per perjudicar les fàbriques espanyoles; han promogut un tractat de comerç inic que, a canvi de la llibertat absoluta de comerç, especula amb el deute astronòmic de l'Estat espanyol i amb els pagaments als membres de les forces armades ([Santponç], 1841: 67).

A continuació, Santponç analitza, per discutir-los, els diferents arguments o tòpics utilitzats contra el sistema prohibitiu protector de la indústria espanyola.

No és pas cert que Espanya sigui un país essencialment agrícola, incompatible amb l'activitat comercial industrial. Només els fets de la seva ubicació entre dos mars i que encara posseeixi territoris en diversos continents ja ho desmenteixen. No és pas cert que l'endarreriment d'Espanya en el camp de les ciències i de les arts la condemni eternament i la inhabiliti per progressar i per millorar. No és pas cert

que la política correcta sigui consumir sempre el producte més barat perquè, si aquest és estranger, no ajuda a la reproducció nacional. S'han de fer sacrificis inicials, pagant més car els productes espanyols, perquè els productors nacionals es puguin consolidar i oferir ben aviat els seus productes al preu natural de mercat ([Santponç], 1841: 68).

No és pas cert que l'interès de la indústria espanyola sigui només l'interès d'uns quants fabricants, perquè al darrere de la indústria hi ha els salaris dels treballadors, els preus dels productes dels proveïdors i els capitals acumulats en l'empresa que fan possible el seu funcionament.

Es mira amb recel els nous rics que generen les propietats industrials, però cal tenir en compte que aquestes fortunes serveixen per fer noves inversions productives que augmenten la riquesa general del país. Santponç rebutja aquella situació que es donaria «si una triste emulació hiciese preferir la riquesa estrangera a la de aquellos cuantos españoles, que estan sosteniendo con tanto denuedo y tanta constancia la causa de la producción y del trabajo» ([Santponç], 1841: 70).

No és pas cert, tampoc, que suprimir o disminuir el sistema prohibitiu provoqués un augment de les rendes de l'Estat, atès que els productes afectats són aquells que necessiten les indústries espanyoles les quals, amb la protecció de les prohibicions, donarien molts més fruits a l'Estat amb el pagament dels corresponents impostos.

No és pas cert que l'aplicació indiscriminada del principi de la lliure competència servís per millorar la indústria, ans al contrari, portada a l'extrem enfonsaria la indústria nacional.

És una falsa acusació dir que no es fa innovació en les empreses espanyoles atès que s'estan important constantment noves màquines i nous instruments per millorar els procediments de fabricació i perquè alhora s'estan contractant operaris qualificats de l'estranger perquè ensenyin als obrers espanyols les noves tècniques europees aplicades a les indústries.

No és pas veritat que el sistema prohibitiu sigui un privilegi donat a persones ineptes a costa de perjudicar els consumidors, ans al contrari, les prohibicions estimulen la indústria, beneficien l'Estat i augmenten la riquesa pública. Per a Santponç, l'augment de la riquesa

sa pública és un interès clarament de superior nivell al dels consumidors o al dels productors i, per tant, no es pot dir que l'interès dels consumidors se sacrifica al dels productors amb les prohibicions d'entrada de productes. En conseqüència, denuncia constantment el consum improductiu com a contrari a l'interès general de la societat. En aquest punt, Santponç canvia de registre i, en lloc d'enraonar en termes generals, passa a defensar la indústria cotonera catalana en concret, contra els atacs, les invectives i les maledicències que vénen de fora de Catalunya i que han estat explotades a consciència pels estrangers: «Esta Junta de Comercio se llena de admiración al ver la docilidad, con que se està creyendo por no pocos que los desvelos y peticiones de estas provincias en reclamación del sistema prohibitivo, no tienen más objeto que el que, bajo la apariencia de sostener establecimientos fabriles, se pueda verificar un escandaloso contrabando» ([Santponç], 1841: 74).

La falsedat que es difon interessadament és que els catalans aparenten el mèrit d'una indústria lícita per encobrir el comerç il·lícit. La realitat desmenteix aquesta malvestat, atès que les fàbriques catalanes treuen fum cada dia i estan en ple funcionament, les duanes controlen les entrades de les matèries primeres i es vol acabar amb el contraban.

D'altra banda, Santponç denuncia les males pràctiques de tipologia variada que, a la resta d'Espanya, es porten a terme contra els productes catalans: «¿Porqué no nos dicen, que ha llegado a tanto la falta de carácter nacional, que aún en las tiendas de la capital del Reino se han habido de vender los géneros de nuestras fábricas con el nombre y bajo el concepto de extranjeros?» ([Santponç], 1841: 76).

L'animadversió contra els productes manufacturats catalans arriba a l'extrem, no sols d'haver de falsificar les marques d'origen per evitar la denominació Catalunya en les vendes al consumidor, sinó, fins i tot, d'introduir de contraban productes estrangers posant-hi les marques industrials catalanes i imputar-ne la falsificació als catalans mateixos, en cas que es descobreixi l'origen estranger de la mercaderia.

En definitiva, s'està manipulant la informació i creant, a partir de notícies falses, un estat d'opinió a Espanya contrari a Catalunya, a les seves indústries i als seus productes. És evident que, amb aquests atacs

procedents de Madrid que es dirigeixen a considerar els catalans i els seus productes com a estrangers, el concepte de *nació espanyola* que concep Santponç es ressent a la pràctica i perd un dels seus caràcters essencials, com és el d'incloure els catalans i tots els altres pobles d'Espanya. L'Espanya excloent de la nació catalana que s'està forjant amb aquestes ofenses des de la capital del Regne no és la nació espanyola cobejada per Santponç. D'aquí que es queixi amargament de la manca de caràcter nacional d'aquells madrilenys que han obligat a vendre els productes catalans com a estrangers. Es tractava del mateix punt de vista que utilitzava aquell liberalisme majoritari que «contribuí a identificar la tradició política castellana amb l'espanyola» (Roca, 2009: 219).

És també una falsedat la idea que s'estén entre l'opinió pública espanyola que els anglesos són tan potents que és materialment impossible competir amb ells. L'errada d'aquesta afirmació deriva del fet que els catalans només pretenen, de moment, assegurar els mercats espanyols per als seus productes, i això és perfectament possible d'assolir. La competència comercial en l'àmbit internacional és un objectiu que se situa en segon terme en el temps però que tampoc cal descartar per utòpic o impossible.

D'altra banda, cal desconfiar de certes doctrines econòmiques, com són les que prediquen ara els autors anglesos, que recomanen la llibertat de comerç universal en pro de les indústries del cotó i de les ferreries, quan van ser ells mateixos qui van fundar el sistema prohibitiu en els moments de gènesi de les seves indústries.

Contra aquell argument que considera com una indústria inviable tota indústria que en els seus orígens s'ha de protegir amb les prohibicions, Santponç respon afirmant que cal mantenir una visió històrica segons la qual s'han de cuidar especialment les coses en els seus inicis perquè puguin créixer i donar els seus fruits un cop assolida la maduresa.

Finalment, descarta l'opinió que la indústria cotonera catalana no podrà abastir les necessitats del mercat, aportant les dades de la producció de vares de teixit a Barcelona l'any 1840, que és àmpliament suficient per atendre les necessitats de la població espanyola europea, la qual estima integrada per dotze milions de persones ([Santponç], 1841: 79).

III. Conclusions

En definitiva, la defensa dels interessos materials de Catalunya, que construeix Ignasi Santponç amb aquest informe redactat per encàrrec de la Junta de Comerç, té una doble dimensió: política i tècnicojurídica. En la primera, aposta clarament per fomentar el comerç i la indústria en detriment de l'agricultura, ja que considera que l'augment de la riquesa és un interès general superior i de tota la nació espanyola –i no tan sols de Catalunya– que cal assolir per aquesta via fabril i comercial. En aquest sentit, i malgrat defensar la seva convicció que la indústria cotonera catalana té un caràcter nacional espanyol, és conscient que a la pràctica hi ha una manca d'aquest caràcter nacional en la població del Regne d'Espanya. Com hem dit abans, això és degut al fet que la nació espanyola està en aquests moments (1841) en les beceroles i en ple període de gènesi i de conformació. Tanmateix, en aquest període tan inicial ja s'han pogut percebre postures excloents de la nació catalana en la determinació de les característiques de la nació espanyola. Els productes catalans i els mateixos catalans ja es comencen a considerar com a estrangers i no pas espanyols.

D'altra banda, des de la perspectiva de la tècnica jurídica, la defensa dels interessos materials de Catalunya que fa Santponç consisteix en una apologia aferrissada del sistema prohibitiu moderat i pel que fa a alguns productes que ofegarien una indústria cotonera catalana que es troba en una fase inicial de creació de valor i de consolidació.

La seva posició liberal, raonada i moderada el porta a lluitar contra l'aplicació indiscriminada del principi de la llibertat de comerç universal i a aconsellar una política duanera i aranzelària intel·ligent i informada que tingui en compte les circumstàncies de cada producte i, en conseqüència, que apliqui aquelles mesures prohibitives, protectores o de llibertat que corresponguin al cas.

V

Consideracions finals

La clau de volta del dret català i del seu sistema de fonts en el segle XIX continuava essent la Constitució continguda en el capítol XXXX de les Corts de Barcelona del 1599, la qual articulava l'ordenament jurídic català a partir de l'harmonització dels *iura propria* catalans (Usatges de Barcelona, Constitucions, Capítols de Corts i altres drets del Principat) amb el *ius commune* europeu (configurat en primer lloc pel dret canònic i, si no, pel dret civil) (CYADC, 1588-1589/2004: 89).

A més a més, aquesta norma establí que l'harmonització del dret català per la via de la seva determinació, i per la via de la seva aplicació i interpretació als casos concrets de la pràctica es fes per la doctrina dels doctors i per l'equitat judicial reglada per aquesta mateixa doctrina dels juristes del *ius commune* europeu.

D'aquesta manera, des del 1599, el protagonisme del juristes catalans pel que fa a donar llum i vida al dret català era ben considerable.

Ignasi Santponç Barba és un jurista català de la primera meitat del segle XIX que s'insereix en aquesta tradició, per bé que en uns moments de transformació i de canvi dels ordenaments jurídics de la monarquia hispànica que coincideix amb l'aparició de l'Estat constitucional a Espanya (1812) i amb el procés de construcció de la nació política espanyola com a titular o cotitular de la sobirania nacional (1845). La sobirania nacional és el poder polític suprem i exclusiu que obliga a tots els espanyols. Per defensar determinats drets individuals i llibertats personals dels ciutadans, aquest poder polític exigeix el respecte a la llei estatal de la nació espanyola i al seu absolutisme legislatiu. Tanmateix, a la pràctica i com indica Borja de Riquer, l'Estat espanyol imposarà a Catalunya el «model centralista, militarista i autoritari propugnat pels moderats liberals a partir del 1843» (Riquer, 1995: IX-X).

Tot i amb tot, la pretensió teòrica d'imposar un dret comú espanyol a tot el territori estatal toparà amb la realitat social i institucio-

nal de les Espanyes, on coexisteixen diverses societats i diversos ordenaments jurídics complets o fragmentaris i, entre aquests últims, el dret català. La història amb els seus fils teixeix el text i el context del dret, de les lleis, de les regles, de les accions, de les tradicions i dels costums que regeixen les societats humanes. Santponç reivindica la història de Catalunya per entendre i poder actualitzar el dret català des d'una posició de patriota protocatalanista que és compatible amb la nova condició de ciutadà espanyol. Una història que li mostra la vigència d'un dret natural catòlic que s'ha de preservar, però també la vigència de principis tan significatius i necessaris per a la vida moderna de Catalunya i d'Espanya com són el principi de l'imperi del dret, la concepció flexible de la propietat emfitèutica, la noció relativa de la llibertat de comerç i la defensa de l'ordre establert pel poder constituït a través del sufragi censatari.

La difusió a Catalunya per part d'Ignasi Santponç dels postulats de l'escola històrica del dret alemany i de l'obra de Frederic Karl Savigny, la seva tasca de traductor, autor, divulgador i editor d'obres doctrinals i de la pràctica del dret català històric, així com la seva defensa aferrissada de mesures jurídiques protectores de la indústria i del comerç de Catalunya ens mostren la doble connexió i vinculació temporal d'Ignasi Santponç: amb el futur i amb el passat del Principat; amb l'escola jurídica catalana teoritzada per Manuel Duran i Bas el 1883 (Duran, 1883, 364) (Vallet, 2006: 123-145), i amb els juristes catalans medievals i moderns. Santponç, juntament amb ells, i com a veritables artífexs o oracles del dret català, teòric i pràctic, van rebre un solemne reconeixement oficial de la seva autoritat per donar respostes jurídiques raonables a les exigències socials del moment. Tots, en les esmentades Corts de Barcelona del 1599 i Santponç, a més a més, amb el seu mandat com a procurador per Barcelona en les Corts de l'Estatut Reial del 1834 i com a comissionat per la Junta de Comerç de Catalunya amb l'encàrrec general de defensar els interessos morals i materials de Catalunya i, en especial, els dels propietaris de les noves fàbriques de vapor de Barcelona, amb les quals s'obria pas a la revolució industrial a Catalunya.

Documents i bibliografia

- ÁLVAREZ JUNCO, J., 2012¹²: *Mater dolorosa. La idea de España en el siglo XIX*, Madrid, Prisa Ediciones.
- ARBÓS MARÍN, X., 2010: «Els inicis del dret públic contemporani a Catalunya», *Revista Catalana de Dret Públic*, 41 (Barcelona, Generalitat de Catalunya).
- ARNAU RAVENTÓS, L., 2003: *El dret civil català al segle XIX*, http://83.247.129.61/docs/Justicia/Documents/ARXIUS/doc_28723458_1.pdf, Generalitat de Catalunya.
- ARNAU RAVENTÓS, L., 2004: «Estanislao Reynals i Rabassa: la reacció catalana al projecte de codi civil de 1851. La qüestió de la llibertat de testar», *Revista de Dret Històric Català*, 3 (Barcelona), p. 79-232.
- ARNAU RAVENTÓS, L., 2009: «El moviment codificador del segle XIX», dins GRAU, R. (coord.): *El tombant de 1868-1874*, Barcelona, Congrés d'Història de Barcelona - Ajuntament de Barcelona, Quaderns d'Història, 15.
- BELLOMO, M., 1999: *La Europa del derecho común* (introducció d'Emma Montanos Ferrín), Roma, Il Cigno Galileo Galilei.
- BROCA, G. M. de, 1918: *Historia del derecho de Cataluña especialmente del civil y instituciones del derecho civil del mismo territorio en relación con el código civil de España y la jurisprudencia*, Barcelona.
- CALASSO, F., 1954: *Medio Evo del Diritto*, I, *Le Fonti*, Milà.
- CAMPABADAL I BERTRAN, M., 2006: *La Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona en el segle VIII. L'interès per la història, la llengua i la literatura catalanes*, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona - Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- CAPDEFERRO, J.; SERRA, E., en premsa: *El Tribunal de contrafaccions de Catalunya i la seva activitat (1702-1713)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- CARRERAS I ARTAU, J., 1962: «Notes sobre el jurista barceloní Ignasi Sanponts i Barba», dins: *Miscel·lània Borrell i Soler*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

- CAVANNA, A., 1982: *Storia del diritto moderno in Europa. Le fonti e il pensiero giuridico*, I, Milà, Giuffrè Editore.
- CLAVERO, B., 1992: «Institución histórica del derecho», dins CLAVERO, B.; HESPANHA, A.; PETIT, C.; VALLEJO, J.: *Curso General de Historia del Derecho*, I, Madrid, Marcial Pons, Ediciones Jurídicas y Sociales.
- COMES, J., 1826: *Tratado teórico-práctico del arte de Notaría. Traducción libre de la obra que con el título «Viridiarium artis notaria-tus» escribió en latín D. José Comes*, Barcelona, Imprenta de J. Mayol y Compañía.
- CYADC, 1588-1589/2004: *Constitutions y Altres Drets de Cathalu-nya...*, Barcelona, Editorial Base.
- DFP/DJBS, 1843: *Código civil Español redactado en vista de los dife-rentes cuerpos del derecho y demàs leyes, decretos y reales órde-nes que se han publicado en España hasta el día*, Barcelona, Im-prenta de José Torner, editor.
- DOU Y DE BASSÓLS, R. L., 1802: *Instituciones del derecho público gene-ral de España con noticia del particular de Cataluña y de las principales reglas de gobierno en qualquier estado*, tom VI, Ma-drid, Oficina de Benito García y Compañía.
- DSCEP, 1834/1835/1836: *Diario de las sesiones de Cortes. Estamento de Procuradores*, Madrid, p. 1867 s., García.
- DURAN Y BAS, M., 1857: «[Reseña de los trabajos de la Corporación]», dins FORTEZA VALENTÍN, G.: *Juicio crítico de las obras de Antonio de Capmany y de Montpalau. Real Academia de Buenas Letras de Barcelona. Sesión Pública del día 2 de noviembre de 1856*, Bar-celona, Imprenta y Librería Politécnica de Tomàs Gorchs.
- DURAN Y BAS, M., 1884: *Escritos del Excmo. Sr. D. Manuel Durán y Bas, Primera serie: Estudios jurídicos*, tom I, Barcelona, Ed. Oliveras.
- EGEA I FERNÁNDEZ, J., 1989: *Pedro Nolasco Vives i Cebrià, Traducción al castellano de los Usages y demàs derechos de Cataluña que no están derogados o no son notoriamente inútiles, con indicación del contenido de éstos y de las disposiciones por las que han veni-do a serlo, ilustrada con notas sacadas de los más clásicos auto-res del Principado*, vol. I, Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- El Constitucional. Periódico político, literario y comercial*, 1841: núm. 632, Barcelona.

- ELIAS, J. A.; FERRATER, E. de, 1842/1851: *Manual de Derecho civil vigente en Cataluña ó sea resumen ordenado de las disposiciones del derecho real posteriores al decreto llamado de Nueva Planta y de las anteriores asi del derecho municipal, como del canónico y romano aplicables á nuestras costumbres*, 2 vol., Barcelona, Imprenta del Constitucional - Imprenta de D. Ramon M. Indar.
- ESPIAU I ESPIAU, S.; POZO I CARRASCOSA, P. del: «Estudi Introductorí», dins: *L'activitat judicial de l'Audiència de Catalunya en matèria civil (1716-1834)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, p. IX-LVIII.
- FERRO POMÀ, V., 1987: *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, Eumo Editorial.
- FONTANA I LÀZARO, J., 1963: *Aribau i la indústria cotonera a Catalunya*, Barcelona, Rafael Dalmau Editor.
- FONTANA, J., 2002: «La quiebra de la Monarquía absoluta 1814-1820. La crisis del antiguo régimen en España», dins: *Obra de Josep Fontana*, I, Barcelona, Crítica.
- FONTANA, J., 2003: *La revolució liberal a Catalunya*, Vic-Lleida, Eumo Editorial - Pagès Editors.
- GROSSI, P., 1986: *Historia del derecho de propiedad. La irrupción del colectivismo en la conciencia europea*, B. Clavero, presentador, Barcelona, Ariel Derecho.
- GROSSI, P., 2006: *La primera lección de derecho*, Madrid-Barcelona, Marcial Pons.
- GROSSI, P., 2007: *Europa y el derecho*, Barcelona, Crítica.
- GROSSI, P., 2011: *El novecientos jurídico: un siglo posmoderno*, Madrid - Barcelona - Buenos Aires, Marcial Pons.
- GUILLAMET, J., 2003: *Els orígens de la premsa a Catalunya. Catàleg de periòdics antics (1641-1833)*, Barcelona, Arxiu Municipal de Barcelona.
- GUILLAMET, J., 2010: *L'arrencada del periodisme liberal. Política, mercat i llengua a la premsa catalana, 1833-1874*, Vic, Eumo Editorial.
- HARTY, S., 2002: «Norm or Exception? Political Ideologies in Nineteenth-Century Catalonia», *Law and History Review*, vol. 20, 2.
- HEBERT, M., 2014: *Parlementer - Assemblées représentatives et échange politique en Europe occidentale à la fin du Moyen Âge*, Éditions de Boccard.

- ICAB (Il·lustre Col·legi d'Advocats de Catalunya), 1834: *Llibre d'actes de la Junta de Govern: vuitena sessió de l'u de juliol*, Barcelona, Biblioteca .
- IGLÉSIES, J., 1969a: *Síntesi de la Junta de Comerç de Barcelona*, Barcelona, Rafael Dalmau Editor.
- IGLÉSIES, J., 1969b: *L'obra cultural de la Junta de Comerç (1760-1847)*, Barcelona, Rafael Dalmau Editor.
- JACOBSON, S., 2009: *Catalonia's advocates. Lawyers, Society, and Politics in Barcelona. 1759-1900*, Chapel Hill, University of North Carolina Press - American Society for Legal History.
- JARDÍ, E., 1962: «Un profesor barcelonés de derecho público: fray Eudaldo Jaumeandreu», dins: *Problemàtica de la ciencia del derecho. Estudios en homenaje al Profesor José M.ª Pi y Suñer*, Barcelona, Bosch, Casa Editorial.
- JARDÍ, E., 1963: *Els catalans de les Corts de Cadis*, Barcelona, Rafael Dalmau Editor.
- JARDÍ, E., 1989: *Historia del Col·legi d'Advocats de Barcelona*, 1, Barcelona, ICAB.
- JAUMANDREU, E., 1839: *Catecismo razonado ó esplicacion de los artículos de la Constitucion Política de la Monarquía Española publicada en 18 de junio de 1837*, Barcelona, Imprenta de Tomás Gaspar.
- JORBA, M.: «Aribau i Farriols, Bonaventura Carles», dins: *Diccionari Biogràfic de l'Acadèmia de Bones Lletres*, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres - Fundació Noguera.
- LABOULAYE, É., 1842: *Essai sur la vie et les doctrines de Frédéric Charles de Savigny*, París, A. Duran, Libraire - Joubert, Libraire / Leipzig, Brochaus et Avenarius.
- LLUCH, E., 1973: *El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840). Els orígenes ideològics del proteccionisme i la presa de consciència de la burgesia catalana*, Barcelona, Edicions 62, Col·lecció Estudis i Documents, 22.
- LORENTE, M., 1992: «Reglamento provisional y administración de justicia (1833-1838). Reflexiones para una historia de la justicia decimonónica», dins SCHOLZ, J.-M. (COORD.): *El tercer poder: hacia una comprensión histórica de la justicia contemporánea en España*, Frankfurt, Vittorio Klostermann, p. 215-295.

- MALUQUER DE MOTES BERNET, C., 1981: «La codificación civil en España. (Síntesis de un proceso)», *Revista de Derecho Privado*, LXV (Madrid, Editorial Revista de Derecho Privado - Editoriales de Derecho Reunidas).
- MARÍ, A., 2010: «El origen de todo lo posible», dins: *El romanticismo que viene, La Vanguardia* (Barcelona), 17 de febrer, suplement *Cultura/s*, p. 2-4.
- MIRAMBELL ABANCÓ, A.: «Escoles jurídiques catalanes i codificació», dins *Centenario del Código Civil (1889-1989)*, Madrid, Centro de Estudios Ramon Areces, vol. 2, p. 1389-1430.
- MIRET I SANS, J., 1921: «Dos siglos de vida académica», dins: *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, IX, Barcelona.
- MOLAS, P., 2012: «Lalinde Abadía, Jesús», dins MOLAS, P.; DURAN, E.; MASSOT, J. (dir.): *Diccionari Biogràfic de l'Acadèmia de Bones Lletres*, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres - Fundació Noguera.
- MONTAGUT, T. de, 1998: «Estudi introductorí», dins PEGUERA, L. D.: *Practica, Forma y stil, de celebrar corts generals en Catalunya, y materias incidentes en aquellas. Dividida en tres Parts (Barcelona), per Rafel Figuerò, any 1701*, Barcelona-Madrid, Generalitat de Catalunya - Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, p. IX-LVII.
- MONTAGUT, T. de, 2012: «Santponç i Barba, Ignasi», dins MOLAS, P.; DURAN, E.; MASSOT, J. (dir.): *Diccionari Biogràfic de l'Acadèmia de Bones Lletres*, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres - Fundació Noguera.
- MONTAGUT, T. de, 2013: «La réforme de l'absolutisme et la charte royale de 1834 en Espagne», dins: *La Dynamique du changement politique et juridique: la réforme*, Aix-en-Provence, Presses Universitaires d'Aix-Marseille, p. 209-226.
- MUNS Y SERIÑÁ, R., 1846: *Memoria histórico-biográfica del señor D. Ignacio Sanpontos y Barba secretario del Excmo. Ayuntamiento de esta ciudad, profesor de la Universidad literaria de la misma, socio de la Academia de Buenas Letras y de otras corporaciones, y Procurador que fue a las Cortes de 1834 por la provincia de Barcelona*, Barcelona.

- NIETO, A., 1996: *Los primeros pasos del Estado Constitucional*, Barcelona, Editorial Ariel.
- ORESTANO, R., 1987: *Introduzione allo studio del diritto romano*, Bologna, Il Mulino.
- OTERO VARELA, A., 1955: *Dos estudios histórico-jurídicos. 1: El Riepto en el Derecho Castellano-leonés. 2: La Adopción en la Historia del Derecho Español*, Roma-Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Delegación de Roma.
- PÉREZ COLLADOS, J. M., 2004: «La tradición jurídica catalana. (Valores de la interpretación y peso de la historia)», dins: *Anuario de Historia del Derecho Español*, LXXIV, Madrid.
- PUCLA (*Periódico Universal de Ciencias, Literatura y Artes*) 1820/1821: 26 de maig / «Prospecto» del 18 de març.
- RAVEAUX, O., 2005: «Los fabricantes de algodón de Barcelona (1833-1844). Estrategias empresariales en la modernización de un distrito industrial», *Revista de Historia Industrial*, 28, any XIV, 2.
- RIBALTA, J., 2003: «Constitución catalana y Cortes de Cataluña. *Excerpta* vuitcentista de Peguera, a càrrec de Ramon López Soler», *Revista de Dret Històric Català*, 2 (Barcelona).
- RIQUER, B. de, 1995: «Pròleg», dins RISQUES, 1995.
- RISQUES, M., 1980: «La insurrecció de Barcelona pel novembre de 1842. La seva dinàmica social», *Recerques: Història, Economia, Cultura*, 10 (Barcelona).
- RISQUES, M., 1995: *El Govern Civil de Barcelona al segle XIX*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ROCA VERNET, J., 2009: «La història en els discursos de la nació del liberalisme exaltat del Trienni», *Afers*, 62/63 (Barcelona).
- ROCA VERNET, J., 2010: «Una sola nació con múltiples historias nacionales. La nacionalización de los ciudadanos a través de los discursos históricos del primer liberalismo catalán», dins ESTEBAN M.; CALLE M. D. de la (ed.): *Proceso de Nacionalización en la España Contemporánea*, Salamanca.
- ROCA VERNET, J., 2011: *Tradició constitucional i història nacional (1808-1823). Llegat i projecció política d'una nissaga catalana, els Papiol*, Lleida, Arts Gràfiques Bobalà.

- ROMÀ I ROSELL, F., 1768/1989²: *Las señales de la felicidad de España y medios de hacerlas eficaces* (estudi preliminar d'Ernest Lluch), Madrid-Barcelona, Imprenta de D. Antonio Muñoz del Valle - Editorial Alta Fulla.
- SALVADOR CODERCH, P.: *La compilación y su historia. Estudios sobre la codificación y la interpretación de las leyes*, Barcelona, Bosch.
- SANTPONÇ, I., 1817: *Apología de las Sociedades literarias de instrucción é historia de la Filosófica de Barcelona en su segundo año. Leído el día 11 de julio de 1817, 2º aniversario de su instalación*, Barcelona, Arxiu de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 32è lligall, núm. 10.
- [SANTPONÇ, I.], 1824: *Noticia Histórica del Dr. D. Manuel Barba y Roca, natural y abogado de Vilafranca del Panadès; que se publicó en el Europeo (Periodico Literario de Barcelona) del día 17 de abril de 1824*, Barcelona, Imprenta de José Torner.
- SANTPONÇ, I., 1826: «Introducción a la parte teórica de esta obra», dins COMES, 1826.
- SANTPONÇ, I., 1829: «Carta a Aribau», Biblioteca de Catalunya, ms. 1256, Barcelona.
- SANTPONÇ, I., 1833a: *Tratado 1º de la Donación Universal que hacen los padres al hijo primogénito cuando contrae matrimonio según Fontananella. (De pactis nuptialibus con alguna adición)*, Barcelona, Francisco Vallés.
- SANTPONÇ, I., 1833b: *Tratado 2º de la Donación Universal que hacen los padres al hijo primogénito cuando contrae matrimonio según Fontananella. (De pactis nuptialibus, tomo I)*, Barcelona, Francisco Vallés.
- SANTPONÇ, I., 1833c: *Tratado 3º de la Donación Universal que hacen los padres al hijo primogénito cuando contrae matrimonio según Fontananella. (De pactis nuptialibus y Decisiones)*, Barcelona, Francisco Vallés.
- SANTPONÇ, I., 1833d: *Tratado 4º de la Donación Universal que hacen los padres al hijo primogénito cuando contrae matrimonio según Fontananella. (De pactis nuptialibus y Decisiones)*, Barcelona, Francisco Vallés.

- SANTPONÇ, I., 1834: «Carta a la Real Junta de Gobierno del Comercio de Cataluña», Biblioteca de Catalunya, cartes, LXXXI, Barcelona, 22 de julio.
- SANTPONÇ, I., 1836: *Memoria sobre la antigua Constitución y Cortes de Cataluña leída por el socio D. Ignacio Sanpontos y Barba en la sesión celebrada por la Academia de Buenas Letras el día 20 de diciembre de 1836*, Arxiu de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 32è, lligall, núm. 8.
- [SANTPONÇ, I.,] 1841: *Informe que la Junta de Comercio de Cataluña ha dado al Gobierno acerca del proyecto de ley de Aduanas y Aranceles, con una Adición y Estado sobre los grandes consumos que hacen las Provincias Catalanas de los frutos y productos de las demas del Reino*, Barcelona, Imprenta de los Herederos de Roca.
- SANTPONÇ, I., 1843: «Notas y comentarios», dins SANTPONÇ, I.; MARTÍ, R.; FERRER, J.: *Las Siete Partidas del sabio rey don Alfonso el IX, con las variantes de mas interés, y con la glosa del Lic. Gregorio Lopez, del Consejo Real de Indias de S.M., vertida al castellano i es- tensamente adicionada con nuevas notas y comentarios y unas tablas sinóticas compartivas, sobre la legislacion española, anti- gua y moderna, hasta su actual estado*, Barcelona, Imprenta de Antonio Bergnes y C^a.
- SANTPONÇ, Y. o F., 1831: *Formulario de pedimentos y providencias arreglado á la práctica de Cataluña y de Castilla, para el juicio ci- vil ordinario*, Barcelona, J. Rubió.
- SANTPONÇ, Y. o F., 1835: *Nuevo Manual de Práctica Forense. Segunda edición. Aumentada con el reglamento provisional para la admi- nistración de justicia en lo respectivo á la jurisdicción real ordina- ria, sus aclaraciones, un tratado de los juicios extraordinarios y los formularios correspondientes*, Barcelona, Imprenta de F. Vallés.
- SARRIÓ I GUALDA, J., 1991: *La Diputació provincial de Catalunya sota la Constitució de Cadis (1812-1814 i 1820-1822)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- SMITH, A., 2011: «Ideological Reception and Group Interest: the Case of Liberalism and Catalan Burgeois Elites, 1833-1868», text presentat en el Seminari del Departament d'Història Moderna de la UAB l'11 de novembre.

- SUNYER, M., 2006: *Els mites nacionals catalans*, Vic, Eumo Editorial - Societat Verdaguer.
- TOLEDANO GONZÁLEZ, L. F., 2011: «El projecte català per a Espanya. La classe dirigent catalana i el procés constitucional de Cadis (1808-1814)», *Afers*, 68.
- TORMO, C., 2011: «*El derecho es la justicia de los hechos*; a propósito de la Instrucción del Marqués de Gerona», dins: *Anuario de Historia del Derecho Español*, LXXXI, Madrid, p. 873-920.
- VALLET DE GOYTISOLO, J.: «La Escuela jurídica catalana del siglo XIX», dins: *Anales de la Fundación Francisco Elías de Tejada*, XII, Madrid, Gráficas Aguirre Campano.
- VILAJOSANA RUBIO, J. M., 2011: *Vida i pensament de Ramon Martí d'Exalà*, Lleida, Pagès Editors - Ajuntament de Cardona.
- VIVES I CEBRIÀ, P. N. 1838: Índice general por orden alfabético de las materias contenidas en la traducción de los Usages y demas derechos de Cataluña, por el Doctor D. Pedro Nolasco Vives y Cebrià, abogado del Ilustre Colegio de esta ciudad, Barcelona, Impr. Verdaguer.

DISCURS DE CONTESTACIÓ DE PERE MOLAS

Certament, no és el més usual que sigui el president de l'Acadèmia qui faci la resposta al discurs d'ingrés d'un nou acadèmic. Però no és la primera vegada que aquesta situació es produeix en la història de l'Acadèmia. Durant els anys vint del segle passat, Francesc Carreras Candi va donar la resposta a alguns discursos d'ingrés. En el meu cas, la decisió de donar la benvinguda a Tomàs de Montagut té la seva explicació. Una explicació que va més enllà dels indubtables mèrits del nou acadèmic, i que té a veure amb l'àmbit del coneixement en què s'ha desenvolupat la seva tasca de professor i d'investigador. Un dels criteris que ha guiat la meva tasca com a president és que a l'Acadèmia hi estiguin representats, de manera equilibrada i en la mesura que sigui possible, els diferents àmbits que es poden agrupar sota la denominació de *bones lletres*, i d'una manera especial d'aquells que han tingut una presència continuada i significativa en la trajectòria de la corporació. I un d'aquests àmbits és la Història del Dret, almenys des del començament del segle XIX, tal com s'ha destacat en el discurs que acabem de sentir. En el moment en què es va fer la proposta en favor de Tomàs de Montagut, la presència d'historiadors del Dret en la corporació havia quedat limitada al Dr. Font Rius, encara prou assistent a les nostres sessions, i el segon en nombre d'assistències després del Dr. Martí de Riquer, però ja amb 93 anys d'edat (que, sortosament, és de 99 en el moment present). Precisament, la plaça vacant que s'havia de cobrir era la del Dr. Jesús Lalinde, també catedràtic d'Història del Dret com el Dr. Font, de la Universitat de Barcelona i l'acadèmic que jo vaig proposar perquè en donés la resposta, fa ja més de quinze anys.

Decidida l'opció que el successor del Dr. Lalinde fos un historiador del Dret, la tria de Tomàs de Montagut no era difícil. Al contrari, era gairebé obligada. Montagut ha estat un deixeble notable de l'ensenyament del Dr. Font Rius i, al mateix temps, ha estat el cap d'una escola d'historiadors del Dret, com ho mostra el nombre i temàtica

de les tesis doctorals dirigides. Nascut a la comarca del Ripollès, s'ha format a la Universitat de Barcelona i en l'actualitat és catedràtic de la Universitat Pompeu Fabra, de la qual ha estat secretari general i vicerector. Des del 2002, és membre de l'Institut d'Estudis Catalans, en la Secció Històrico-Arqueològica.

La recerca del Dr. Montagut es va iniciar amb l'estudi d'una institució catalana, en rigor de la Corona d'Aragó, en el segle xv. Es tractava del càrrec de Mestre racional, encarregat del control de la gestió econòmica dels oficials públics. De l'estudi d'aquesta institució, que va constituir la seva tesi doctoral, publicada el 1987, va passar a interessar-se per les funcions fiscalitzadores de la Diputació del General. El més important és, però, que els seus estudis no constitueixen peces aïllades, sinó que constitueixen un esforç de comprensió i d'explicació del sistema jurídic i polític català en l'edat mitjana i fins al 1714, sense deturar-se, però, en aquesta data, tal com ens ha fet palès el seu discurs.

Aquest esforç de comprensió s'insereix dins un dels corrents més fructífers que ha desenvolupat la Història del Dret en el darrer terç del segle xx. Em refereixo a la importància del *ius commune* com a sistema de pensament jurídic que informa el conjunt dels països europeus en els segles que abasta la recerca del Dr. Montagut. Ell ha mostrat la incidència de l'esmentat dret en la configuració d'institucions catalanes ben diferents, com ara el dret feudal, el sistema tributari i l'ordenament municipal.

Valor especial tenen, al meu judici, els estudis monogràfics sobre juristes catalans concrets; estudis que acompanyen l'edició de les obres corresponents. Concretament, em refereixo a l'obra de dos juristes que van ser membres de la Reial Audiència en el trànsit dels segles xvi al xvii: el manresà Lluís de Peguera i el cerdà Antoni Oliba. El primer, autor d'una obra clàssica sobre la *Pràctica i estil de celebrar Corts generals en Catalunya*, una obra escrita en la circumstància concreta del 1632 i reeditada en la data significativa de 1701, en tots dos casos en relació amb la celebració de Corts. El segon, autor d'un important comentari sobre els usatges, va ser fiscal de l'Audiència i va morir el 1601. Jeroni de Pujades li va dedicar un retrat impagable.

Amb la mateixa metodologia ha encarat Montagut el tema del seu discurs. Es tracta de l'estudi del pensament jurídic i de l'acció

pública d'un jurista català, situat, però, en un context polític ben diferent dels dos anteriorment citats: el primer terç del segle XIX, l'inici de la construcció a Espanya d'un Estat constitucional. Montagut ens mostra la relació entre el pensament jurídic i el pensament polític d'un liberal moderat, que va perdre el seu càrrec, una primera vegada pel triomf de l'absolutisme i una segona pel triomf del Partit Progressista el 1840. Un jurista que va intentar organitzar i defensar el llegat del sistema jurídic català i de la tradició, aquest mateix sistema el desenvolupament del qual al llarg dels segles ha constituït l'àmbit d'estudi de Tomàs de Montagut. Ja hem escoltat com Santponç, un home del seu temps, va incorporar a l'estudi de la tradició jurídica de Catalunya els elements metodològics del pensament jurídic europeu del moment, es va esforçar per la reforma de la justícia i la defensa dels interessos de Catalunya dins el sistema constitucional espanyol.

Encara té Santponç i Barba un valor afegit per a nosaltres. Ell va ser un dels quatre salvadors de l'Acadèmia el 1833, quan s'iniciava la fi de l'absolutisme i quan qui havia estat president fins al 1820, Josep Antoni de Fiveller, a qui jo vaig dedicar el meu discurs d'ingrés, sense conèixer en aquell moment el que ara diré, es va negar a convocar l'Acadèmia donant-la per morta. No va ser-ho, en part per l'acció de Santponç i Barba. Continua viva i es renova constantment amb l'admissió de nous acadèmics, com és ara Tomàs de Montagut. Només sento que les circumstàncies dels temps no hagin permès que fos el Dr. Josep Maria Font i Rius, que pertany a l'Acadèmia des del 1960, qui li donés la resposta al seu discurs, amb molt més coneixement de causa. Però tots sabem que ell uneix la seva veu a la meua i a la de tots els acadèmics per donar a Tomàs de Montagut la benvinguda més cordial a aquesta corporació.

Pere Molas

Sumari

I. Plantejament del discurs	9
II. El pensament jurídic d'Ignasi Santponç	13
I. El <i>ius commune</i> europeu i la seva crítica	13
II. Un dret natural cristià i un dret positiu racional i sistemàtic	19
III. La crítica a Hobbes i a Bentham	23
IV. La introducció de l'escola històrica del dret a Catalunya	24
V. La introducció històrica del dret català	27
VI. La introducció pràctica del dret català	37
VII. Conclusions	40
III. Ignasi Santponç i el dret públic	41
I. Introducció	41
II. El parlamentari	43
III. El pensament jurídic reformista de Santponç sobre la justícia	46
IV. Una visió comparatista del poder legislatiu de Catalunya	52
V. Conclusions	55
IV. La defensa dels interessos morals i materials de Catalunya	57
I. Els interessos morals	57
II. Els interessos materials	64
III. Conclusions	73
V. Consideracions finals	75
Documents i bibliografia	77
Discurs de contestació de Pere Molas	87